Nr 1 (98) – A Рік 17

Січень- Лютий 2011

РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА В УКРАЇНІ

Wołanie z Wołynia
Волання з Волині

Релігійно-суспільне видання Римо-Католицької Луцької Дієцезії

Двомісячник **Wołanie z Wołynia** – *Волання з Волині*
Часопис заснований у 1994 році. **Засновник і видавець:**
Римо-Католицька парафія Успіння Пресвятої Діви Марії в Острозі.
Головний редактор: о. Вітольд-Йосиф Ковалів.
Редакція: Ірина Андрощук, Ірина Дейнека, о. Григорій Драус, о. Йосиф Козловський, Людмила Поліщук, о. Владислав Чайка, о. Вальдемар Шляхта, Інна Шостак, о. Андрій Щіслович.
Редакція публікує матеріали, не завжди поділяючи погляди їх авторів. Вміщені в часописі матеріали можуть бути передруковані з посиланням на джерело.

Адреса редакції:

✉ вул. Кардашевича, 1
35800 м. Остріг,
Рівненська обл.
Україна

☎&Fax + 380 (3654) 2-30-38

E-mail: vykovaliv@gmail.com

http://www.wolaniecom.parafia.info.pl/

Свідоцтво про реєстрацію:
РВ № 187 від 15 травня 1997 р.

* * *

„Волинський Біографічний Словник”
“Wołyński Słownik Biograficzny”:
http://wolynskislownikbiograficzny.blox.pl/

„Щоденник, що пишеться над Горинню”
“Dziennik pisany nad Horyniem”:
http://ostrog.blox.pl/

З М І С Т

с. 3-4:	*Пастирський лист Конференції єпископату України з нагоди 20-ої річниці відновлення структур Римсько-Католицької Церкви в Україні*
с. 5-6:	паб*, Єпископ Маркіян Трофим'як: Йоан Павло II врятував Церкву в Україні*
с. 6-8:	О. Едуард ВАЛЕВАНДЕР, *Блаженний Йоан Павло II*
с. 9-10:	Агнєшка ПШИТУЛА*, Так почалося священство*
с. 11-12:	О. Мечислав МАЛІНСЬКИЙ, *Використання часу*
с. 12-13:	*Всеукраїнська Рада Церков закликає Президента та уряд не поспішати зі зміною чинного закону про свободу совісти*
с. 14-23:	БЕНЕДИКТ XVI, *«Релігійна свобода – шлях до миру». Послання з нагоди 44-го Всесвітнього дня миру*
с. 23:	О. Вітольд-Йосиф КОВАЛІВ, *День зосередження в Рівному*
с. 24-26:	Валентина ОДАРЧЕНКО, *Ганна Валентинович*
с. 27:	Таїсія ГОРБУНОВА, *«Не було місця для Тебе…»*
с. 28-39:	Павел ЯСЄНІЦА, *Проблема України в польській політиці XVI- XVII століть*
с. 40:	Мирослава ПАЛАШЕВСЬКА, *Зофія Коссак в Острозі*
с. 41-42:	О. Вітольд-Йосиф КОВАЛІВ, *Про початки кармелітанської місії у Києві і не тільки*
с. 43-44:	Віктор ХОМИЧ, *Перемога хреста*
с. 45:	*Хроніка Острозької Парафії*
с. 46-48:	Кшиштоф-Рафаїл ПРОКОП, *Ахатій Ґроховський 1627 – 1633*

Слово Пастирів

ПАСТИРСЬКИЙ ЛИСТ КОНФЕРЕНЦІЇ ЄПИСКОПАТУ УКРАЇНИ З НАГОДИ 20-ої РІЧНИЦІ ВІДНОВЛЕННЯ СТРУКТУР РИМСЬКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ

„Великих діл Бога не забувайте…”

Дорогі Брати у священстві,
Монахині,
Возлюблений Люд Божий!

16 січня 1991 року Слуга Божий папа Йоан Павло II відновив діяльність Львівської архідієцезії у Львові, й тоді відбулося повернення митрополита до Львова після багатьох літ вигнання. Разом із відновленням Львівської архідієцезії відбулось відновлення дієцезіальних структур у Житомирі та Кам’янці-Подільському. Ці три дієцезії, входячи до складу єдиної Львівської митрополії, охоплювали тоді всю територію України. Після відновлення архідієцезії в Україні першим митрополитом був проголошений єпископ Мар’ян Яворський. До моменту цього призначення він був Апостольським Адміністратором Львівської архідієцезії з осідком в Любачеві, тобто керував тією частиною Львівської архідієцезії, яка після II світової війни залишилася в межах Польщі. Призначено було також дієцезіальних єпископів: отця Яна Пурвінського для Київсько-Житомирської дієцезії і отця Яна Ольшанського для Кам’янецько-Подільської дієцезії та двох єпископів-помічників, а саме довголітнього настоятеля львівської архікатедри отця Рафаїла Кєрніцького і отця Маркіяна Трофим’яка, теперішнього єпископа Луцької дієцезії.

Кафедральний собор Успіння Пресвятої Діви Марії у Львові
Фот. Ірина Дейнека

Цього року, завдяки Божому Провидінню, відзначаємо двадцяту річницю тих подій, за що прагнемо висловити вдячність Богу, а одночасно

подивитися на це в світлі слів пророка Аггея: «*Розважте часи минулі і прийдешні*» (Аг 2,18).

Розважаючи над минулим, бачимо, як Бог керує людськими діями не за людськими критеріями мислення. Тоді, коли зі Львова в 1946 році був вигнаний останній митрополит архієпископ Євгеніуш Базяк, здавалося, що Церква на цих землях буде цілком знищена. За комуністичних часів кожен похорон священика дорівнював закриттю однієї святині. Багато духовних осіб зазнало переслідувань через заслання, табори чи позбавлення прав виконання ними священицьких обов'язків. До вірних присікувались з приводу визнання віри.

Нечисленні діючі костели за часів комуністичної ідеології здавалися тліючими промінчиками надії та допомоги в побожному житті людей. Однак і ці нечисленні вогники намагалися знищувати. Ще в 60-х роках вірним брутально забирали і зачиняли костели.

Розважаючи про минуле, згадуємо також тих, хто, незважаючи на труднощі, мужньо наслідували Ісуса Христа. Дякуємо Богу за свідчення життя і служіння наших єпископів, цінуємо духовну велич і суспільну участь духовних і світських осіб, відомих і невідомих, завдяки яким Церква в Україні протягом минулих років розвивалася і зміцнювалася. У неспокійний комуністичний період Боже Провидіння постійно провадило нас, послуговуючись цими винятковими особами. Нема можливості згадати тут також незліченну кількість анонімних осіб, котрі з особливим пієтетом і благоговінням передавали віру своїм дітям і внукам. Це зокрема завдяки їм стало можливим відродження Церкви Львівської митрополії.

Відзначаючи нині двадцятиліття відродження структур нашої місцевої Церкви, дякуємо Божому Провидінню за те, що «*зробив нас гідними мати участь у долі святих у світлі*». Це Він сам «*вирвав нас із влади тьми й переніс у царство свого улюбленого Сина, в якому ми маємо відкуплення, прощення гріхів*» (Кл 1, 12-13).

Розважаючи над сучасним і завданнями, які стоять перед нами, розуміємо, що сили для збереження вірності Богові ми повинні шукати в довірі нашої Церкви Матері Божій, нашим святим і блаженним, особливо благословенному Якову Стрепі. Це завдяки їхньому переможному заступництву стало можливим відновлення і утворення нових дієцезіальних структур, парафіяльних осередків, духовних семінарій, відновлення в дієцезіях діяльності «Карітасу», інституції, завданням якої є свідчити милосердя для найбільш потребуючих.

Тому нехай радісне «*Тебе Бога прославляємо*» („*Te Deum*") пролунає під час відзначення ювілею у всіх храмах нашої митрополії. Нехай опіка Матері Божої і наших Покровителів береже нас від злих намірів і буде джерелом надії на наступні роки.

Від серця Вас благословляємо. В ім'я Отця ✠ і Сина, і Святого Духа.

Львів, Урочистість Богоявлення Господнього
6 січня 2011 року
№ 02/2011
Конференція Римсько-Католицьких Єпископів України

З життя Церкви на Україні

ЄПИСКОП МАРКІЯН ТРОФИМ'ЯК: ЙОАН ПАВЛО II ВРЯТУВАВ ЦЕРКВУ В УКРАЇНІ

Про роль, яку у відновленні діяльності Католицької Церкви в Україні відіграв Йоан Павло II, говорив єпископ Луцької дієцезії Маркіян Трофим'як під час подячної Літургії за рішення беатифікувати Папу, яку було відправлено у м. Дукля (Польща). Український ієрарх очолив Службу Божу в санктуарії Яна з Дуклі.

Єпископ Маркіян Трофим'як у проповіді пригадав повоєнну історію Римо-Католицької Церкви в Україні. Він розповів про численні труднощі і про те, що тоді ні РКЦ в Україні ні УГКЦ не мали своїх ієрархічних структур. «*Ніхто не смів навіть мріяти про структури, ми хотіли хоча б одного єпископа*» – пригадував єпископ Трофим'як.

Він назвав чудом той факт, що 16 січня 1991 року Йоан Павло II відновив діяльність Львівської архідієцезії, Кам'янець-Подільської та Житомирської дієцезій РКЦ, які почали швидко розвиватися. Сьогодні Римо-Католицька Церква в Україні налічує 7 дієцезій, в яких працює 13 єпископів, крім цього є двоє єпископів-сеньйорів.

«*Церква, яку було приречено на знищення, дивовижним чином відроджується: ми маємо понад 1000 парафій, близько 500 священиків, монахинь. Колись ми мріяли, щоб знайшовся хоча б один кандидат в семінарію, щоб вислати його на навчання до Риги, а тепер ми маємо 3 власні семінарії*», – розповів на проповіді єпископ. «*Кожен понтифікат щось після себе залишає, але понтифікат Йоана Павла II був незвичайний. Неспроста про нього кажуть – Йоан Павло Великий*», – додав він.

Єпископ пригадав, що Йоан Павло II не лише відновив структури Римо-Католицької Церкви в Україні, але й Греко-Католицької. Зауважив, що «*радянська імперія, попри мілітарну могутність, розпалася*».

Єпископ Маркіян Трофим'як, ординарій луцької дієцезії латинського обряду
Фот. Лукаш Ґловацький

«*Щоправда, цей вірус і досі існує, але наш обов'язок молитися про те, щоб подібний монстр більше ніколи не з'явився*», – застеріг єпископ Трофим'як. Він висловив надію на те, що Папа Бенедикт XVI відвідає Україну на закінчення Першого Євхаристійного Конгресу у 2012 році.

У 1946 році з України був видалений єпископ Євген Базяк, тодішній львівський митрополит. Від того часу, аж до 16 січня 1991 року, коли Йоан Павло II відновив діяльність дієцезій, апостольським адміністратором Львівської дієцезії з резиденцією у Любачеві був єпископ Мар'ян Яворський. Він і став першим митрополитом після відновлення Церкви в Україні. Єпископами-помічниками стали о. Рафаїл Керницький і о. Маркіян Трофим'як – нинішній ординарій Луцької дієцезії.

Крім цього протягом двох каденцій він був віце-головуючим Конференції Римо-Католицького Єпископату України (до 2009 року). Нині єпископ Трофим'як очолює Комісію до справ Літургії та Сакрального Мистецтва римо-католицького єпископату. Також він відповідальний за зв'язки єпископату із державною владою.

Католицька інформаційна агенція
(Варшава)

паб, Дукля, 2011-01-22

переклад з польської
www.credo-ua.org

Слуга Божий Йоан Павло II
Фот. Архів

З життя Церкви

БЛАЖЕННИЙ ЙОАН ПАВЛО II

Незважаючи на те, що Йоан Павло II уже кілька років тому як відійшов до Дому Отця, Він присутній в нашій свідомості. Усі добре пам'ятаємо цей незвичайний для поляків день – 16 жовтня 1978 року. День сповнений ейфорії. Тим більшої ейфорії, тому що зовсім неочікуваної, несподіваної. Цього дня підвечір увесь світ обійшло сенсаційне повідомлення: римським папою став кардинал Кароль Войтила з Кракова.

Через кілька місяців на площі Перемоги у Варшаві Йоан Павло II сказав знаменні слова: «*Нехай зійде Дух Твій! Нехай зійде Дух Твій і відновить обличчя землі! Цієї землі…*». Кожного разу, коли згадуємо собі ці слова, вони роблять так само великі враження, як і тоді. Вони мали незвичайну міць. Прозвучали на всю Польщу під час першого папського паломництва до Батьківщини, яке в тодішній політичній ситуації здавалося чимось зовсім неймовірним. А однак до нього дійшло! Повернуло полякам почуття національної спільноти і зміцнило їх у католицькій вірі, збудило надію. Незабаром, завдяки переміні свідомості, у суспільстві народилася сила до серпневого зриву, який закінчився повстанням «Солідарності».

Як у тому першому, так і у всіх наступних паломництвах папи поляка до Батьківщини брали участь мільйони людей. Спонтанно йшли за Ним, користуючись різними видами сполучення. Стояли годинами в жару і в дощ на площах перед катедрами, на міських ринках, стадіонах і розлогих блонях, щоб слухати Його повчання і разом із Ним прославляти Бога. Багато з нас пам'ятає це особисто, інші, у більшій мірі, з маніпульованих телевізійних і радіопередач, вимушених на замовлення керівників внаслідок тиску міжнародної публічної думки.

Впродовж дзвенять у наших вухах прощальні волання: «*Залишись з нами! Залишись з нами*!», повторювані незадовго перед відльотом Святішого Отця до Риму. Цьому, неможливому

для виконання, проханню товаришував загальний спів Його улюбленої «Барка», яка закликає йти за Господом.

Багато з нас особисто зіткнулися з Йоаном Павлом II. Слухали Його на площі св. Петра в Римі або в інших місцях на світі. Дехто мав щастя бути на приватній аудієнції у Ватикані. Поляки захоплювалися «своїм» Папою. Любили Його і гордилися Ним. Цікавилися Його апостольськими подорожами на усі континенти. Понтифікат Йоана Павла II приніс їм також багато побоювань і неспокою. Не один раз ставив на випробовування віри в Боже Провидіння. Поражаюча звістка про замах Алі Аґци майже затримала нам подих. Переживали за Святішого Отця, за його хвороби, за страждання і поглиблюючу несправність. Особливо відчули глибокі духовні переживання в останні дні життя Йоана Павла II, коли товаришували Йому у відходженні до Бога, і потім, коли особисто брали участь або за посередництвом мас-медіа, містично, в похороні. Таких моментів ніколи не забудеться!

Майже у кожному польському домі зберігаються з пієтизмом різні реквізити з паломництв та зустрічей з «нашим» Папою. Не одна родина пишається фотографією зі Святішим Отцем, яку вважає майже за реліквію. Тримає її в альбомі або розміщує в якомусь спеціальному місці в домі. Багато осіб збирає наукові й літературні праці Кароля Войтили, записи і публіковані тексти документів, промов і виступів Йоана Павла II. Інші колекціонують гарні альбоми, що документують біографію хлопця з Вадовиць, котрий став головою вселенської Церкви.

Усе це є дуже гарне, зворушливе і потрібне. Але спогади, емоції і зовнішні жести не вистачать. Найважливіше, щоб ми добре пізнали повчання Йоана Павла II і реалізовували в буденності свого життя. Давати свідоцтво особливо необхідно зараз, коли навіть люди, які

Кароль-Йосиф Войтила з батьками

Фот. Архів

публічно визнають себе католиками, поводяться не згідно з доктриною Церкви. Є і такі, котрі з наміром, вишуканими методами підрізають коріння віри в народі. Інші, до такої міри фамільярничали з папою, званим щораз частіше Йоаном Павлом Великим – що вже не бачать винятковості й величі Його понтифікату.

Чи ж ми не подібні до мешканців з Назарету, до котрих колись Ісус сказав з гіркотою: «*Ніякого пророка не приймають добре в своїй батьківщині*» (Лк 4, 24). Земляки виступили проти Нього із затисненими кулаками. Дійшло навіть до того, що «*вставши, вигнали Його геть за місто і повели його на край гори, на якій було збудоване їхнє місто, щоб скинути Його додолу*» (Лк 4, 29). «*Та Він, пройшовши серед них, пішов далі*» (Лк 4, 30).

Не можна допустити до того, щоб Йоан Павло II пройшов серед нас і віддалився так, як колись вчинив це Його і наш Учитель. Нині – більше ніж колись раніше – потребуємо Його навчання і взірця життя. Він закликав, щоб ми до кінця довірили Христові. Прохання про зішестя Святого Духа на польську землю залишається необхідною потребою часу. Повив Святого Духа потрібен усюди на всьому світі. Потрібно нам парафразувати слова апостолів, які вони скерували до Ісуса Христа: «*Йоан Павло Великий, до кого ж підемо? Твоя наука про*

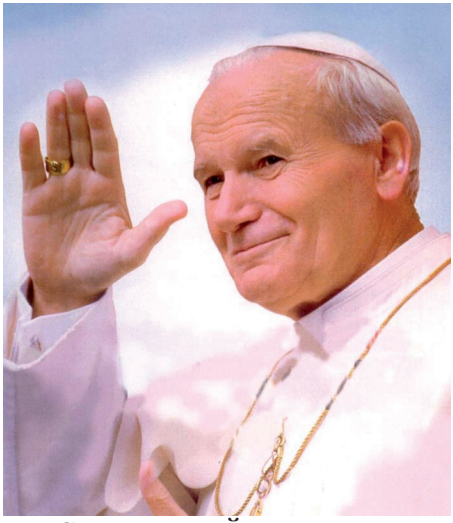

Слуга Божий Йоан Павло II

Фот. Архів

Спасителя, як центр всесвіту та історії є для нас надією і дорогою. Не хочемо забути і добре про це знаємо, що це Ісус має слова життя вічного» (пор. Йн 6, 68).

Сьогоднішній ліберальний світ, який відкидає усі принципи, окрім тих, які забезпечують йому врешті решт оманливу безпеку, не хоче навіть про те чути. Але тверезо думаючи, мусимо визнати, що до цього часу нічого кращого не видумано. Отже потрібно вибирати. Вибирати, як завжди. У слід за нашим великим Співвітчизником вибираємо Христа, щоб ми не зблудили і щоб наше взаємне упередження, а можливо навіть злість, які прищеплюють щодня різними способами, нікого не засліпили. Натхненний автор Книги Мудрості застерігав, щоб ми не опинилися серед тих, котрі «*не відають таємних судів Божих*» (Мдр 2, 22).

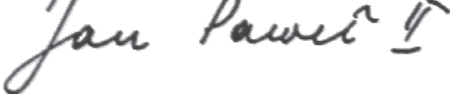

Йоан Павло II залишив велике багатство свого повчання. Уклав їх, в основному, в чотирнадцятьох енцикліках. Можливо про це знаємо, але чи їх знаємо і добре розуміємо? Значення думки Святішого Отця і її особливій актуальності для сьогоднішнього світу не потрібно тут доводити.

На шляху життя, який веде до Бога, людина шукає провідників. Провідник – це опікуючий дух. Поки живе, доти чинно підтримує своїм діянням, молитвою. Після смерті вчить своїм прикладом і тим, що залишив як діло життя. Для нас незамінним провідником впродовж є Йоан Павло II, могутній, як пророки Старого Завіту. Великий, тому що наслідував героїв віри і віддання Богові.

Він був нам потрібен за життя не лише як Намісник Христа на землі, але і як наш Земляк, як Приятель, як Учитель. І надалі є потрібен. Це дуже важливо бути комусь потрібним. Засапаним сучасним світом керують жорстокі закони вільного ринку і не завжди чесне суперництво. Це світ наповнений підозрами, сумнівами, нещирими почуттями. А люди, особливо молоді, тужать за іншою повнотою. Прагнуть правдивої, автентичної віри, надії, любові. Знаходять ці цінності в текстах і повчаннях Йоана Павла II. Також і в Його житті. Нам потрібно педагогічного підходу до святості. Святіший Отець до неї багаторазово закликав.

о. Едуард Валевандер

З польської переклала
Людмила Поліщук

Свідоцтво

ТАК ПОЧАЛОСЯ СВЯЩЕНСТВО

Від редакції «ВзВ».

Від 10 січня 2011 р. в парафії Свв. Апостолів Петра і Павла в Рівному є ще один вікарій Андрій-Ігнатій Парусінський, священик Ченстоховської архідієцезії. Ієрейські свячення отримав 9 червня 1987 р. з рук Йоана Павла II. Капелан ченстоховського загону Зв'язку Польських Гарцерів – замісник гарцмістша. Викладач Теологічного Інституту ім. Пресвятої Діви Марії і Діви Столиці Мудрості в Ченстохові. Будівничий костелу св. Флоріана в Ченстохові – настоятель цієї парафії у 1990-2007 роках. Один із хранителів Образу Відвідин Ісуса Милосердного в Ченстоховській архідієцезії в 2002-2003 роках. Член Товариства Шанувальників Божого Милосердя ім. Сестри Фаустини в Ченстоховській архідієцезії. Настоятель парафії Святого Хреста в Ченстохові в 2007-2010 роках. Нижче передруковуємо його свідоцтво на тему священства, яке було розміщене на шпальтах люблінської версії «Недільного Гостя».

в.й.к.

ЇХ БУЛО П'ЯТДЕСЯТЬОХ

Приїхали із всієї Польщі до Любліна. Це тут мало початися їх священство. Мало початися особливим способом, тому що ієрейські свячення вділяв сам папа Йоана Павло II. Серед висвячених священиків, 20 років тому Святішим Отцем, був Андрій Парусінський.

Коли до семінарії в Ченстохові дійшла відомість, що потрібно вибрати одного із дияконів, котрий в Любліні отримає ієрейські свячення з рук Святішого Отця, керівники семінарії запропонували дияконам, щоб самі вибрали когось серед себе. Тоді вирішили, що найсправедливіше буде зробити жеребкування. Жереб пав на диякона Андрія Парусінського. – Тоді відчув себе, як апостол Матей, на котрого пав жереб, щоб долучився до грона Дванадцятьох – розповідає о. Андрій. – Одночасно була це для мене радість, але також був і смуток. Усі мої колеги однокурсники ієрейські свячення отримували в травні, а я один мусив чекати до червня, їхати до зовсім чужого міста, рахуватися з тим, що частина моїх близьких, котрі були б присутні на свяченнях в Ченстохові, до Любліна не зможуть приїхати. Коли прислуговував під час свячень моїм колегам у ченстоховській катедрі, сльози дзюрком летіли у мене з очей. І не можу навіть пояснити, чому так було, але не міг над цим запанувати.

УРОЧИСТІСТЬ

Усі, призначені для прийняття ієрейських свячень з папських рук, мали прибути на день раніше. – Признаюся, що мало що з того пам'ятаю. Знаю, що ми ночували в семінарії, а наступного дня вітали Папу на вулиці перед семінарією. Потім нас завезли на Чуби де мала бути св. Меса і наше свячення – розповідає о. Андрій. Готуючись до цієї події ми дуже переживали, бо ніхто не знав, як в дійсності буде проходити ця церемонія. – Не могли раніше потренуватися, тому що порядок цілісності установлювали люди, які займалися папськими церемоніями, а вони не приїжджали раніше, лише разом із Святішим Отцем. На щастя спочатку Папа був на Майданку і в Люблінському Католицькому Університеті, а потім на Чубах, отже ми рано отримали відповідні інструкції – говорить о. Андрій. Незважаючи на те, що не було репетицій, усе пройшло дуже добре. – Після свячень ми підходили до

Йоан Павло II благословляє вірних під час Св. Меси на Чубах в Любліні, 9 червня 1987 р.

Фот. Архів

Святішого Отця, потім сходили направо. На скільки добре пам'ятаю, там були кардинали Кульбінович і Махарський, котрі намащували нас святими оліями. Мене помазав кардинал Гульбінович. Подивився на мене і сказав з усмішкою: «*Ти такий худий, що єпископ не буде мати з тебе користі*». Потім йшли за вівтар де обмивалися з оліїв і поверталися з другого боку. Ще раз підходили до Святішого Отця по знак миру – розповідає о. Андрій.

БЛАГОСЛОВЕННИЙ ДОЩ

Після літургії нововисвячені священики стали в шеренгу від вівтаря в напрямку різниці, яка розміщувалася в сьогоднішньому Домі Католицької Акції, тоді тимчасовій каплиці. – Святіший Отець тоді попрощався з нами, але це вже було дуже швидко, тому що починався дощ. Перше малі краплі, але швидко зробилася велика злива. За кілька хвилин ми дощенту промокли, так що коли я добрався до помешкання знайомих, де був мій приміційний прийом, увесь промок, включно з білизною – згадує о. Андрій.

І хоча не було приємно так змокнути, о. Андрій дуже тішитися з того дощу. – Дощ у Біблії означає благословення, врешті у важливих моментах мого життя майже завжди товаришує мені дощ – говорить священик.

Всупереч відстані Люблін-Ченстохова на ієрейські свячення приїхало чимала група близьких о. Андрія, як з родини, так і колег однокурсників. – Тоді не було тільки мого батька, котрий помер три місяці раніше. Перед смертю я встиг йому ще сказати, що буду свячений у Любліні Папою – згадує.

Потім ще багаторазово о. Андрій зустрічався з Йоаном Павлом II. Скільки разів мав нагоду розмовляти зі Святішим Отцем, признавався що є одним із 50, котрі отримали від нього ієрейські свячення в Любліні. Його запитували, чи той факт впливає на його священство, відповідав рішуче що так. Багато ситуацій у його священицькому житті відчитує, як знак зв'язку з Папою. Через три роки священства о. Андрій був призначений до будівництва костелу в Ченстохові. Йому вдалося завести до Риму образ Ісуса Милосердного, який посвятив римський Папа. Нині цей образ розміщений у головному вівтарі в костелі Флоріана в Ченстохові, який о. Андрій збудував і де 17 років є настоятелем.

Агнєшка Пшитула

[„Gość Lubelski" nr 11 (445) z 18 marca 2007 r., s. VIII.]

З польської переклала
Людмила Поліщук

Вірити в Христа

ВИКОРИСТАННЯ ЧАСУ

Твоя життєва домінанта

Справа організації дня. Справа, яку окреслив би коротко: дисципліна життя. Можливо від цього потрібно було б почати. Бо, ймовірно, для нас найбільше висміюються ці гарцерики, котрі марширують протягом всього життя в застебнених мундирах, світять голими колінами, постійно салютують і роблять суспільні чини. А ми не такі, ми понад те: такі горді, такі свободні.

Мені просто йдеться про те, щоб твій день тримався купи, щоб ти в ньому змістився із усім. А маючи це на меті, потрібно щоб врешті подивився на свій день з боку і запитав, що є з того, що робиш, дійсно необхідне, що потрібне, а що корисне. Скільки тратиш часу кожного дня, а скільки використовуєш? У твоєму календарі занотуй, прошу, скільки годин присвячуєш твоїй науці в дома. Відносься до цього просто – кожний керівник, робітник працює денно вісім годин. А скільки ти працюєш протягом дня? Уроки – добре, а потім? З усією точною ретельністю порахуй собі всі хвилини, які присвячуєш на свою індивідуальну науку. Контролюй себе, тому що інакше немає ради, заплутаєшся. Тебе врятує лише чесна оцінка твоїх занять. Тут будь безпощадний до себе, не чаклуй, не обдурюй. Виключи усі непотрібні балачки, кави, чай, дискусії, приятелів, котрі тобі постійно крутяться в голові. Власне, прийде до тебе такий колега – тоді благаю, май на стільки відвагу, бо вже старий кінь, скажи йому: «*Слухай, але я маю зараз заняття*». Сказав колись так? «*Дуже тебе перепрошую, але маю зараз роботу*». Ні, не говори: «*Виходжу*» – бо це є втікання, але скажи: «*Я тут в хаті мушу важко працювати, маю важку роботу на завтра, на післязавтра, а через два тижні маю зробити це, або те. Хочеш, сядь, зробимо це разом. Не хочеш – то трудно, я тебе дуже перепрошую*».

Дисципліна життя – це є також справа відпочинку. Не знаю як ти, але якщо йдеться про мене – то я не можу довго працювати, дуже швидко змучуюсь. Коли щось роблю, то через кілька хвилин мушу встати, пройтися, взяти щось у руки: газету, тижневик,

книжку, а то собі зроблю чай, а то подивлюся у вікно, візьму атлас, потім усе відкладаю і знову повертаюся до роботи. Не знаю, можливо ти зможеш твердо сісти і сидіти кілька годин, і лише тоді, коли «*увійдеш у предмет*» зможеш інтенсивно думати – добре. Важливим є лише те, щоб себе зрозумів.

І далі – у яких умовах твоя праця є найбільш продуктивною? Чи тоді зможеш зосередитися, коли маєш повну тишу, чи слухаєш радіо, або серйозну музику, або легку? Я часом так, а часом інакше. Але є такі, котрі охоче вчаться з радіо – в порядку, як тобі добре так і працюється, то чому ні.

А коли ти найкраще любиш працювати: рано, ввечері? Я тобі признаюся, що мені найкраще працюється перед полуднем, до 12 години, пізніше охоче десь вирвався б, щось зробив би, вирішив би, а потім знову ввечері налаштований працювати. Як у тебе виглядає ця справа?

Будь суворим до себе, тому що людина – це таке бідне мисляче звіря, котре найохочіше собі лежало б під банановим деревом, загоряло на сонці й чекало, коли йому банан впаде з гори, навіть йому по цей банан не хочеться вилізти на дерево. Оцінюй, якою є лінь. – Будь послідовним.

(далі буде)

о. Мечислав Малінський

З польської переклала
Людмила Поліщук

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

Спадщина

ВСЕУКРАЇНСЬКА РАДА ЦЕРКОВ ЗАКЛИКАЄ ПРЕЗИДЕНТА ТА УРЯД НЕ ПОСПІШАТИ ЗІ ЗМІНОЮ ЧИННОГО ЗАКОНУ ПРО СВОБОДУ СОВІСТІ

За дорученням Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій звернення на захист свободи віросповідання головуючий у Раді Церков єпископ Маркіян Трофим'як цими днями надіслав до Президента України Віктора Януковича та голови Держкомнацрелігій Юрія Богуцького, – повідомляє Інститут релігійної свободи.

Глави конфесій наголосили, що розгляд Парламентом ініціатив по зміні чинного Закону України «*Про свободу совісті та релігійні організації*» доречний "*лише за умови принципової згоди усіх суб'єктів законотворчого процесу про важливість релігійної свободи в Україні, як одного з найбільших надбань нашої держави у сфері*

забезпечення прав і свобод людини".

Представники Церков і релігійних організацій України одностайні в тому, що таке важливе питання, як оновлення законодавства про свободу совісті, не повинно розглядатись поспіхом та в наявних умовах трансформації політичного устрою.

Духовні лідери України вважають, що "*і Держкомнацрелігій, і Уряд, і Верховна Рада України мають підійти до опрацювання подібних ініціатив відкрито та публічно, конструктивно та без надмірного поспіху*".

"*Важливим при цьому є залучення до цього процесу на всіх його етапах представників Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, тобто зацікавлених суб'єктів, думка яких має бути врахована*", – наголошено у зверненнях.

У зв'язку з цим Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій закликала Віктора Януковича зняти з контролю виконання того пункту доручення Президента України, яким до 1 грудня 2010 року від Уряду вимагається розробити та внести на розгляд Парламенту нової редакції Закону України «*Про свободу совісті та релігійні організації*».

"*Вважаємо актуальним і важливим більш предметно продовжити роботу над цим законопроектом та проектом Закону України «Про Концепцію державно-конфесійних відносин в Україні» за участі Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій з метою вироблення найбільш ефективних механізмів законодавчого вирішення проблемних питань державно-конфесійних відносин*", – зазначено у зверненні Ради Церков.

Кардинал Любомир Гузар і єпископ Маркіян Трофим'як, котрий є актуальним головуючим Всеукраїнської Ради Церков, під час засідання вищезгаданої ради
Фот. Архів ВРЦІОР

На думку глав конфесій, питання оновлення законодавства у цій сфері може бути однією з головних тем для обговорення під час зустрічі Президента Віктора Януковича з членами Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій.

Слід зазначити, що з моменту своєї інавгурації на пост Глави держави Віктор Янукович ще не зустрічався з Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій.

За матеріалами:
http://.www.irs.in.ua/

Слово Пастиря

«РЕЛІГІЙНА СВОБОДА – ШЛЯХ ДО МИРУ»

Послання Папи Бенедикта XVI з нагоди 44-го Всесвітнього дня миру

1. На початку нового року я хочу щиросердно побажати всім і кожному добробуту, душевного спокою, а передовсім – миру. На жаль, рік, що добігає свого кінця, запам'ятався переслідуваннями, утисками, жахливими насильствами й релігійною нетерпимістю.

Я не перестаю думати про любий моєму серцю край, Ірак, що вже ступив на шлях мирного й стабільнішого майбутнього, однак й досі залишається ареною кровопролиття й братовбивчої ворожнечі.

Мені не дає спокою думка про ті страждання, що їх довелось перенести останнім часом іракським християнам, зокрема про жорстокий напад на сиро-католицький собор Богоматері Неустанної Помочі в Багдаді, де 31 жовтня під час Богослужіння вбито двох священиків і понад п'ять десятків вірних. Після цього нападу були й інші, в тому числі й на приватні будинки. Християнську спільноту охопив страх, у багатьох виникло бажання виїхати з країни в пошуках кращого життя. Я хочу запевнити іракських християн: я з ними. З ними й ціла Церква, як це продемонструвала недавня спеціальна асамблея Синоду єпископів у справах Близького Сходу. Синод закликає католиків Іраку та інших близькосхідних країн жити в єдності й далі мужньо свідчити про своєю віру.

Я від щирого серця дякую урядам тих країн, які стараються зарадити стражданням наших братів та сестер у вселюдській родині, і закликаю всіх католиків молитися за своїх братів по вірі, що стали жертвами насильства й нетерпимості, та всіляко їм допомагати. В цьому зв'язку я вважав би за доречне поділитися деякими своїми міркуваннями про релігійну свободу як шлях до миру. Дуже прикро усвідомлювати, що в деяких країнах світу люди не мають змоги вільно сповідувати свою релігію, а змушені платити за це високу ціну, ризикуючи власним життям та особистою свободою. Де-не-де ми бачимо витонченіші й далеко не такі явні форми упереджень та ворожості супроти віруючих і релігійних символів. Сьогодні християни – це релігійна група, яка зазнає найдужчих гонінь за віру. Багато християн день у день потерпають від образ і частогусто мусять жити в страху через своє змагання до правди, віру в Ісуса Христа і щиросердні заклики до світу шанувати релігійну свободу. Така ситуація не може тривати далі, бо ж це зневага супроти Бога й людської гідності. Це також загроза миру та безпеці й поважна перешкода на шляху до правдивого й усебічного людського розвитку. [1]

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

У релігійній свободі проявляється уся специфіка людської особи. Ця свобода дає нам змогу спрямовувати наше особисте й громадське життя до Бога; зрештою, тільки в Божому світлі можна збагнути тожсамість, суть і призначення людини. Заперечувати або свавільно обмежувати цю свободу – означає утверджувати зредуковане розуміння людської особи. Затушовувати громадську роль релігії – значить породжувати несправедливе суспільство, яке нехтує справжню природу людини і унеможливлює настання правдивого й тривалого миру. Ось чому я закликаю всіх людей доброї волі з оновленим завзяттям розбудовувати світ, у якому кожен зможе вільно сповідувати свою релігію або віру й усім серцем, усією душею та всім розумом своїм (пор. Мт. 22: 37) проявляти свою любов до Бога. Це моє послання з нагоди XLIV Всесвітнього дня миру – „*Релігійна свобода як шлях до миру*" – продиктоване саме такими почуттями.

СВЯЩЕННЕ ПРАВО НА ЖИТТЯ – І НА ЖИТТЯ ДУХОВНЕ

2. Право на релігійну свободу випливає з гідності людської особи, [2] чию трансцендентну природу не можна ігнорувати і не бачити. Бог сотворив чоловіка й жінку на власний образ та подобу (пор. Бт. 1: 27). Тим-то кожна людина має священне право на повноту життя, в тому числі й духовного. Не усвідомивши духовного виміру власного єства й не відкрившись на трансцендентне, людина неминуче замикається в собі, стає неспроможна знайти відповідь на глибинні питання про сенс життя, засвоїти тривкі моральні засади й цінності, відчути правдиву свободу й побудувати справедливе суспільство. [3] Святе Письмо у цілковитій згоді з нашим власним досвідом підтверджує гідність людини як найвищу цінність: „*Коли бачу Твої небеса, діло пальців Твоїх, місяця й зорі, що Ти встановив, то що є людина, що Ти пам'ятаєш про неї, і син людський, про якого Ти згадуєш? А однак учинив Ти його мало меншим від Бога, і славою й величчю Ти коронуєш його! Учинив Ти його володарем творива рук Своїх, все під ноги йому вмістив*" (Пс. 8: 3-6). Перед величною реальністю людської природи ми відчуваємо те саме захоплення, що й псалміст. Ця наша природа проявляється в відкритості на Таємницю, в здатності ставити глибинні питання щодо нас самих і походження Всесвіту, в тому відлунні, яке знаходить у нашому серці найвища Любов Бога, початку й кінця всіх речей, кожної людини й цілого людства. [4] Трансцендентна гідність людини – це ключова цінність, до пізнання якої прийшла юдео-християнська мудрість. Завдяки можливостям людського розуму цю цінність може пізнати кожен без винятку. Ця гідність, що розуміється як здатність піднятися над власним матеріальним буттям і шукати правди, слід визнати за універсальне благо, без якого неможлива побудова суспільства, спрямованого на якнайповнішу реалізацію людського потенціалу. Повага до найсуттєвіших елементів людської гідності, таких як право на життя й право на релігійну свободу – це передумова моральної легітимності будь-яких соціальних чи правових норм.

РЕЛІГІЙНА СВОБОДА І ВЗАЄМНА ПОВАГА

3. Релігійна свобода є джерело свободи моральної. У людській природі закорінена відкритість до правди й досконалого добра, відкритість до Бога.

Ця відкритість надає кожному індивіду повноту гідності й служить запорукою безумовної взаємоповаги між людьми. Отже, релігійну свободу слід розуміти не просто як відсутність приневолення, а в фундаментальнішому сенсі – як здатність підпорядковувати свої рішення правді. Свобода і повага – нероздільні. Справді, „*моральний закон каже, що здійснюючи свої права, окремі особи й цілі суспільні групи повинні зважати на права інших, на власні обов'язки щодо інших та на загальне добро всіх і кожного*". [5] Свобода, яка ворожа чи байдужа супроти Бога, заперечує себе саму й не забезпечує належної пошани до інших. Воля, яка вважає себе принципово нездатною віднайти правду й добро, не має ніяких об'єктивних причин чи мотивів для діяння окрім тих, що зумовлені її випадковими й скороминущими інтересами; вона не має „тожсамости", яку вона могла б оберігати й розбудовувати своїми справді вільними й свідомими рішеннями. Відповідно, така воля не може вимагати поваги з боку інших „воль", що так само відірвані від свого глибинного єства, а отже можуть керуватись власними „мотивами" або й не мати жодних „мотивів" узагалі. На практиці ілюзорне переконання, начебто моральний релятивізм може послужити ключем до мирного співіснування, породжує тільки розбрат і призводить до заперечення гідності людини. Отже, бачимо, що в єдності людської особи слід виокремлювати два виміри: соціальний і релігійний. Під цим оглядом немислимо, щоб віруючі, „*які хочуть брати діяльну участь у громадському житті, мусили придушувати важливу частину свого єства – свою віру. Зречення Бога ніколи не повинно бути умовою реалізації власних прав*". [6]

СІМ'Я – ШКОЛА СВОБОДИ Й МИРУ

4. Якщо релігійна свобода – це шлях до миру, то релігійна освіта – це найкращий спосіб навчити нові покоління бачити в іншому брата чи сестру, з якими ми повинні разом іти вперед і разом працювати задля того, щоб усі люди почували себе живими членами єдиної родини, з якої ніхто не повинен бути виключений. Під цим оглядом сім'я, заснована на шлюбі як вияві тісного союзу та взаємодоповнюваності між чоловіком і жінкою, є найпершою школою соціального, культурного, морального та духовного виховання й розвитку дітей, які повинні завжди мати змогу орієнтуватися на батька й матір як на приклад життя в повсякчасному змаганні до правди й любові Божої. Батьки ж повинні мати змогу вільно, відповідально й без ніяких обмежень передавати своїм дітям спадщину віри, цінностей та культури. Сім'я, базова клітинка людського суспільства, була й лишається тим місцем, де людина набуває здатності вступати в гармонійні стосунки на всіх рівнях співжиття: між особами, між громадянами і між народами. Саме цим шляхом слід мудро й обачно прямувати, щоб виткати міцну, скріплену зв'язками братерства соціальну тканину і підготувати молодь до відповідального життя в вільному суспільстві, в дусі порозуміння й миру.

СПІЛЬНА СПАДЩИНА

5. Можна сказати, що серед фундаментальних прав та свобод, заснованих на гідності людини, релігійна свобода має особливий статус. Визнання релігійної свободи означає повагу до гідности людини в її найглибших підвалинах і зміцнення етосу народів та національних інститутів. З іншого боку, заперечення

релігійної свободи й спроби завадити людям сповідувати власну віру і жити в згоді з нею – це замах на людську гідність, і замах цей несе велику загрозу справедливості й миру, що ґрунтуються на справедливому суспільному устрої, розбудованому в світлі Найвищої Правди та Добра. Під цим оглядом релігійна свобода – це плід здорової політичної та правової культури. Це надзвичайно важливе благо: кожна людина повинна мати змогу вільно здійснювати своє право визнавати й виявляти власну релігію або віру як одноосібно, так і спільно з іншими, приватно чи публічно, навчати її й втілювати на практиці: у публікаціях, у богослуженні та в ритуальних обрядах. Людина не повинна зустрічатися з жодними перешкодами і в тому випадку, якщо вона захоче належати до іншої релігії або не визнавати жодної релігії взагалі. Тут міжнародне право повинне стати зразком для всіх держав світу, бо ж воно не допускає ніяких обмежень релігійної свободи доти, доки ця свобода не порушує слушних вимог громадського порядку. [7] Отже, в міжнародному устрої права релігійного характеру мають такий самий статус, як і право на життя й на особисту свободу, і це зайвий доказ того, що релігійні права належать до сутнісного ядра прав людини, до тих універсальних природних прав, що їх людське право в жодному разі не може заперечувати. Релігійна свобода – надбання не самих тільки віруючих, а й усієї родини народів землі. Це істотний елемент конституційного ладу в державі; заперечення релігійної свободи – це водночас і замах на всі фундаментальні права й свободи, бо ж релігійна свобода – це їх синтез і вершина. Це, можна сказати, „*лакмусовий папірець поваги до всіх інших прав людини*”. [8] Вона не тільки забезпечує реалізацію найважливіших людських прав, а й створює передумови для того всебічного розвитку, який охоплює людину в її цілості, в усіх вимірах її буття. [9]

ПУБЛІЧНИЙ ВИМІР РЕЛІГІЇ

6. Релігійна свобода, як і всяка інша свобода, бере початок у сфері особистого, але реалізується в стосунках з іншими. Без цих стосунків свобода завжди неповна. Релігійна свобода не обмежується самим тільки індивідуальним виміром. Вона реалізується в спільноті, в суспільстві, бо й сама людина є істота реляційна, а релігія має публічну природу. Реляційність – визначальний елемент релігійної свободи, який спонукає спільноту вірних до солідарності в ім’я спільного добра. У цьому спільнотному вимірі кожна особа лишається унікальною й неповторною, а водночас знаходить своє довершення й найповнішу самореалізацію. Внесок релігійних спільнот у життя суспільства важко перецінити. Численні доброчинні та культурні інституції засвідчують конструктивну роль віруючих у громадському житті. Ще більшу вагу має моральний вплив релігії на політику. Релігію не слід забороняти або відсувати на узбіччя. Навпаки, треба вбачати в ній дієвий чинник загального добра. У цьому зв’язку треба згадати й про релігійний вимір культури, яка протягом багатьох віків розбудовувалась завдяки соціальному, а особливо моральному внеску релігії. Наявність у культурі релігійного виміру не призводить ні до якої дискримінації супроти тих, хто не поділяє даних релігійних вірувань, а

зате сприяє згуртованості, інтеграції та солідарності в суспільстві.

РЕЛІГІЙНА СВОБОДА – РУШІЙНА СИЛА НА ШЛЯХУ СВОБОДИ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЇ. НЕБЕЗПЕКИ, ЗУМОВЛЕНІ ЇЇ НАДУЖИТТЯМ

7. Інструментальне надужиття релігійної свободи задля маскування прихованих інтересів, таких як підрив існуючого суспільного ладу, загарбання ресурсів або утримання влади в руках тої чи іншої групи, може завдати величезної шкоди суспільству. Фанатизм, фундаменталізм та різного роду практики, несумісні з людською гідністю, не можна виправдати нічим, а тим паче релігією. Сповідання певної релігії в жодному разі не повинно використовуватися інструментально або нав'язуватись силоміць. Держави та різні людські спільноти не повинні забувати, що релігійна свобода є конечна умова осягнення істини, а істина не нав'язує себе примусом, а тільки „*силою своєї власної правди*". [10] У цьому розумінні релігія є позитивною рушійною силою розбудови громадянського й політичного суспільства. Як можна заперечувати внесок великих світових релігій у становлення цивілізації? Щирі богошукання навчили людство більше шанувати людську гідність. Християнські спільноти з їх передаваною з покоління в покоління спадщиною цінностей та принципів не раз допомагали окремим особам та цілим народам усвідомлювати свою „*тожсамість*" і свою гідність, утверджувати демократичні інститути, приходити до розуміння людських прав і відповідних їм обов'язків. Так само й сьогодні в нашому дедалі більш глобалізованому суспільстві християни покликані причинятись до нелегкої, але захоплюючої справи утвердження справедливості, забезпечення всебічного розвитку та належного впорядкування людського життя – і робити це вони повинні не тільки відповідальною участю в громадському, економічному та політичному житті, а й свідченням своєї віри та любові. Виключення релігії з публічного життя позбавляє це життя важливого виміру, відкритого на трасцендентність. А без цього фундаментального досвіду дуже важко спрямувати суспільство до універсальних моральних засад і утверджувати – як на національному, так і на міжнародному рівні – правопорядок, що забезпечував би цілковите визнання й пошанування фундаментальних прав та свобод згідно з завданнями, окресленими у Всесвітній декларації прав людини 1948 року, але, на жаль, досі ще не виконаними, а подекуди й не визнаними.

ПИТАННЯ СПРАВЕДЛИВОСТИ Й КУЛЬТУРИ: ФУНДАМЕНТАЛІЗМ ТА ВОРОЖІСТЬ СУПРОТИ ВІРУЮЧИХ ПІДРИВАЮТЬ ПОЗИТИВНО СВІТСЬКИЙ ХАРАКТЕР СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

8. Рішуче осуджуючи будь-які форми фанатизму й релігійного фундаменталізму, слід не менш рішуче виступити й проти будь-яких виявів ворожості супроти релігії, спрямованих на обмеження публічної ролі віруючих у громадському й політичному житті. Не треба забувати, що релігійний фундаменталізм і секуляризм – це дві дзеркально протилежні скрайні форми заперечення слушного плюралізму та принципу секулярності. І один, і другий абсолютизують зредуковане й обмежене уявлення про людську особу, фаворизуючи, в першому випадку, різні форми релігійного інтегралізму, а в

другому – раціоналізму. Суспільство, яке прагне силою нав'язувати або, навпаки, силою поборювати релігію чинить кривду не тільки людині та Богові, а й собі самому. Бог кличе людину до себе за допомогою свого сповненого любові замислу, який охоплює цілу людину в її природному й духовному вимірах і на який людина має вільно і відповідально відгукнутися всім своїм серцем та усім своїм буттям, як індивідуальним, так і спільнотним. Так само й суспільство як вираження людської особи й усіх тих вимірів, що становлять її сутність, повинно жити й організовуватися таким чином, щоб лишатися завжди відкритим на трансцендентність. Тим-то соціальні норми й інститути не можуть ігнорувати релігійний вимір буття своїх членів або цілковито від нього абстрагуватися. В силу демократичної активності громадян, свідомих свого високого покликання, ці норми й інститути повинні адекватно відображати буття людської особи, а відтак і підтримувати людину в релігійному вимірі її буття. Цей вимір не є творінням держави, і держава не повинна пробувати ним маніпулювати, а мусить забезпечити йому визнання й пошанування. Якщо правова система на будь-якому, чи то національному, чи то міжнародному рівні допускає або підтримує релігійний чи антирелігійний фанатизм, то це означає, що закон не виконує свого головного завдання: захищати й утверджувати справедливість і однакові права для всіх. Ці справи не можна залишати на розсуд законодавця або на розсуд більшості, бо, як зазначив колись Цицерон, справедливість є щось більше, ніж простий акт проголошення й застосування закону. Справедливість передбачає визнання гідності кожної людини [11], а без релігійної свободи, гарантованої і зреалізованої на ділі в її найістотніших моментах, людська гідність завжди буде понівечена та зневажена, завжди ризикуватиме підпасти під владу ідолів, тобто відносних благ, зведених у ранг абсолюту. Все це наражає суспільство на ризик політичного та ідеологічного тоталітаризму, який ставить на перше місце владу як таку, а свободу сумління, думки та релігії придушує і обмежує, вбачаючи в ній своєрідного конкурента.

9. Спадщина принципів та цінностей, що знаходять вираження в автентичній релігійності, – це джерело збагачення для народів та їх етосу. Вона промовляє безпосередньо до сумління й розуму людей, нагадує їм про потребу морального навернення, заохочує жити в чесноті й любити ближніх як братів та сестер по великій вселюдській родині. [12] При всій повазі до позитивної секулярності державних інститутів, релігія має свій публічний вимір, і його не можна не визнавати. Здоровий діалог між громадянськими й релігійними інститутами – ключова умова всебічного розвитку людини та гармонії в суспільстві.

ЖИТТЯ В ЛЮБОВІ ТА ПРАВДІ

10. У глобалізованому світі, в якому суспільства набувають дедалі виразнішого багатоетнічного та багаторелігійного характеру, великі релігії можуть послужити важливим чинником єдності й миру в уселюдській родині. Керуючись своїми релігійними переконаннями та своїм раціональним змаганням до загального добра, їх послідовники мають відповідально виконувати свою місію в умовах релігійної свободи. У різноманітних релігійних культурах належить берегти й цінувати все те,

що сприяє громадянському співжиттю, відкидаючи все те, що суперечить гідності чоловіка й жінки. Публічний простір, який міжнародна спільнота робить доступним для релігій та їх пропозицій „*кращого життя*", сприяє формуванню певного погодження щодо правди й добра і певного морального консенсусу; і одне й друге конечне для того, щоб люди могли співжити в мирі й по правді. Провідники великих релігій з огляду на своє становище, вплив та авторитет в першу чергу покликані до взаємоповаги та діалогу. Що ж до християн, то їхня віра в Бога, Отця Господа нашого Ісуса Христа, спонукує їх жити одне з одним як брати й сестри, що зустрічаються в Церкві й разом працюють над розбудовою світу, в якому люди й народи „*не вчинять лихого та шкоди не зроблять* [...], *бо земля буде повна пізнання Господнього так, як море вода покриває!*" (Іс. 11: 9).

ДІАЛОГ ЯК СПІЛЬНИЙ ПОШУК

11. Для Церкви діалог між послідовниками різних релігій – це шлях до співпраці з усіма релігійними спільнотами в ім'я загального добра. Сама Церква не відкидає усього того правдивого й святого, що є в інших релігіях. „*З щирою пошаною вона дивиться на всі ці способи життя й діяння, які багато в чому відмінні від того, що вона визнає й проповідує, а проте нерідко відсвічують променями тої правди, що просвітлює всіх людей*". [13] Цей діалог не має нічого спільного з релятивізмом або релігійним синкретизмом. Церква „*проголошує й не може не проголошувати Христа, який є «дорога, правда і життя» (Ів. 14: 6), в якому люди можуть знайти повноту релігійного життя і в якому Бог примирив із собою все суще*". [14] Однак це не виключає діалогу з іншими релігіями й спільного пошуку правди в різних сферах життя, бо ж, як казав св. Тома Аквінський, „*всяка правда, хай хто її висловив, походить од Духа Святого*". [15] У 2011 ми відзначатимемо двадцять п'яту річницю Всесвітнього дня молитви за мир, який 1986 року відбувся в Ассізі за закликом Папи Івана Павла II. Тоді провідники світових релігій показали, що релігія – це чинник єдности й миру, а не розбрату й ворожнечі. Пам'ять про цей досвід дає підстави сподіватись на майбутнє, в якому всі віруючі почуватимуться й справді будуть поборниками справедливості й миру.

МОРАЛЬНА ПРАВДА В ПОЛІТИЦІ ТА ДИПЛОМАТІЇ

12. Політика й дипломатія не повинні спускати з очей моральну й духовну спадщину великих світових релігій. Це допоможе їм визнати й ствердити усі ті універсальні істини, принципи та цінності, яких не можна заперечити, не заперечивши водночас і самої гідності людини. Але що ж має означати на практиці оце утвердження моральної істини в світі політики та дипломатії? Це означає – діяти відповідально, спираючись на об'єктивне та всебічне знання фактів; це означає – деконструювати політичні ідеології, що прагнуть заступити собою правду й людську гідність, насаджуючи псевдоцінності під прикриттям гучних гасел про мир, поступ і права людини; це означає – підтримувати безустанне прагнення утвердити позитивне право на засадах права природного. [16] Все це конче потрібне й прямо випливає з тих принципів поваги до гідності й цінності людської особи, що їх народи світу закріпили в Хартії ООН 1945 року, адже ця Хартія зробила універсальні цінності й моральні принципи

точкою віднесення для всіх норм, інститутів та систем, що визначають співжиття людей на національному та міжнародному рівні.

БЕЗ НЕНАВИСТІ Й УПЕРЕДЖЕНЬ

13. Незважаючи на всі уроки історії й на зусилля окремих держав, міжнародних та регіональних органів, недержавних організацій та численних людей доброї волі, що день у день працюють задля захисту фундаментальних прав та свобод, сучасний світ нерідко стає свідком переслідувань, дискримінації, актів насильства й нетерпимості на ґрунті релігії. Особливо часто це трапляється в Азії та Африці, де жертвами стають представники релігійних меншин, що не мають змоги вільно сповідувати або змінювати свою релігію, будучи заляканими та позбавленими базових прав, свобод і елементарних благ, аж до втрати особистої свободи й самого життя. Існують також, як я вже казав, і більш витончені форми ворожості супроти релігії, наприклад – як це подекуди трапляється в країнах Заходу – заперечування історії та відкидання релігійних символів, що відображають тожсамість і культуру більшости громадян. Часто-густо ці форми ворожості супроти релігії розпалюють ненависть і сіють упередження; вони не даються узгодити з виваженим, вільним від пристрастей баченням плюралізму та з секулярним характером суспільних інститутів, не кажучи вже про те, що майбутні покоління ризикують втратити зв'язок із безцінною духовною спадщиною своїх країн. Захищати релігію – значить обстоювати права та свободи релігійних спільнот. Провідники великих світових релігій та правителі держав повинні з оновленою рішучістю обстоювати й утверджувати релігійну свободу, а зокрема й права релігійних меншин; ці меншини не становлять загрози для більшості й її тожсамості, а зате створюють можливості для діалогу та культурного взаємозбагачення. Захист меншин – це ідеальний спосіб, щоб зміцнити дух доброї волі, відкритості й взаємності, який забезпечив би дотримання фундаментальних прав та свобод в усіх царинах життя та в усіх регіонах світу.

РЕЛІГІЙНА СВОБОДА В СВІТІ

14. Нарешті, я хотів би звернутися до тих християнських спільнот, що потерпають від переслідувань, дискримінації, насильства й нетерпимості: в Азії, Африці, на Близькому Сході, а передовсім у Святій Землі – місці, яке обрав і благословив сам Бог. Я хочу ще раз запевнити, що люблю їх батьківською любов'ю й молюся за них, а також хочу попрохати всіх тих, хто тримає в руках важелі влади, щоб вони негайно поклали край будь-якій кривді супроти християн, що живуть у цих краях. Нехай же послідовники Христові не занепадають духом перед лицем сьогоднішніх труднощів, бо ж проповідь Євангелія була і завжди буде предметом суперечок. Приймімо ж усім серцем слова Господа Ісуса: „*Блаженні засмучені, бо вони будуть утішені... Блаженні голодні та спрагнені правди, бо вони нагодовані будуть... Блаженні ви, як ганьбити та гнати вас будуть, і будуть облудно на вас наговорювати всяке слово лихе ради Мене. Радійте та веселіться, нагорода бо ваша велика на небесах!*" (Мт. 5: 4-12). Поновімо „*ту нашу обітницю бути поблажливими до ближніх і вибачати кривди, яку ми даємо щоразу, коли прохаємо прощення в Нашого Отця. Ми самі визначаємо умову й міру того милосердя, про яке*

прохаємо, кажучи: «Прости нам борги наші, як і ми прощаємо боржникам нашим» (Мт. 6: 12)". [17] Насильство не подолати насильством. Нехай же за нашим криком болю завжди стоїть віра, надія й свідчення любові Божої. Я також маю надію, що на Заході, а особливо в Європі, щезне ворожість й упередження проти християн, які прагнуть будувати своє життя згідно з євангельськими цінностями й засадами. Нехай Європа примириться із своїми християнськими коренями, без яких годі зрозуміти її минулу, теперішню й майбутню роль в історії; тільки так вона зможе жити в справедливості, мирі та злагоді, провадячи відвертий діалог з усіма народами світу.

РЕЛІГІЙНА СВОБОДА
– ШЛЯХ ДО МИРУ

15. Світ потребує Бога. Він потребує універсальних, спільних моральних та духовних цінностей, і релігія може неабияк допомогти в їх пошуку в ім'я розбудови мирного й справедливого суспільного ладу як в окремих державах, так і в цілому світі. Мир – це дар Божий, а водночас і завдання для людства, мета, яка ніколи не буде остаточно досягнута. Суспільство, яке примирилося з Богом, ближче до миру, бо ж мир – це не просто відсутність війни, не просто результат мілітарного або економічного домінування, а тим паче – обманних ходів чи хитрої маніпуляції. Мир – це результат процесу очищення і культурного, морального та духовного розвитку кожної людини й кожного народу, процесу, в якому сповна шанується людська гідність. Я закликаю всіх тих, хто хоче бути миротворцями, а передовсім молодь, прислухатись до голосу свого серця й віднайти в Бозі тверду основу для розбудови правдивої свободи, а також невичерпну силу, яка допоможе їм із новим духом спрямовувати світ у такому напрямку, щоб він уже ніколи не повторив помилок минулого. Як учив раб Божий Павло VI, мудрості й далекоглядності якого ми завдячуємо саме установленню Всесвітнього дня миру: „*Насамперед треба дати в руки Миру іншу зброю, не ту, що призначена вбивати й винищувати людство. Тут потрібна передовсім моральна зброя, яка б додавала сили й авторитету міжнародному праву. Ідеться передовсім про неухильне дотримання укладених угод*". Релігійна свобода – це правдива зброя миру, яка повинна виконати свою історичну та пророчу місію. Релігійна свобода створює умови для того, щоб могли сповна зреалізуватися й принести плоди усі найпитоміші якості й увесь потенціал людини, – якості й потенціал, здатні змінити наш світ на краще. Навіть перед лицем сучасної несправедливості й морального та матеріального убозтва це дає нам надію на справедливе й мирне майбутнє. Нехай же всі люди й людські спільноти на всіх рівнях та в усіх куточках землі чимскоріш отримають усі блага релігійної свободи, яка відкриває прямий шлях до миру!

Папа Венедикт XVI

Ватикан, 8 грудня 2010

[1] Див. Венедикт XVI, енцикліка „*Caritas in Veritate*", 29, 55-57.
[2] Див. II Ватиканський вселенський собор, Декларація про релігійну свободу „*Dignitatis Humanae*", 2.
[3] Див. Венедикт XVI, Енцикліка „*Caritas in Veritate*", 78.
[4] Див. II Ватиканський вселенський собор, Декларація про ставлення Церкви до нехристиянських релігій „*Nostra Aetate*", 1.

[5] Див. II Ватиканський собор, Декларація про релігійну свободу „*Dignitatis Humanae*", 7.
[6] Венедикт XVI, Звернення до Генеральної асамблеї ООН (18 квітня 2008): AAS 100 (2008), 337.
[7] Див. II Ватиканський собор, Декларація про релігійну свободу „*Dignitatis Humanae*", 2.
[8] Іван Павло II, Звернення до учасників Парламентської асамблеї Організації безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) (10 жовтня 2003), 1: AAS 96 (2004), 111.
[9] Див. Венедикт XVI, Енцикліка „*Caritas in Veritate*", 11.
[10] Див. II Ватиканський собор, Декларація про релігійну свободу „*Dignitatis Humanae*", 1.
[11] Див. Цицерон, De Inventione, II, 160.
[12] Див. Венедикт XVI, Звернення до представників інших релігій у Великобританії (17 вересня 2010): L'Osservatore Romano (18 вересня 2010), с. 12.
[13] Див. II Ватиканський вселенський собор, Декларація про ставлення Церкви до нехристиянських релігій „*Nostra Aetate*", 2.
[14] Там само.
[15] Super Evangelium Joannis, I, 3.
[16] Див. Венедикт XVI, Звернення до представників влади й дипломатичного корпусу Республіки Кіпр (4 червня 2010): L'Osservatore Romano (6 червня 2010), с. 8; International Theological Commission, The Search for Universal Ethics: A New Look at Natural Law, Ватикан, 2009.
[17] Павло VI, Послання з нагоди Всесвітнього дня миру 1976 року: AAS 67 (1975), 671.
[18] Там само, с. 668.

З життя Церкви на Волині

ДЕНЬ ЗОСЕРЕДЖЕННЯ В РІВНОМУ

У вівторок 8 лютого 2011 р. у парафіяльному костелі Св. Апостолів Петра і Павла в Рівному відбувся традиційний День зосередження священиків і черниць, працюючих на терені Луцької дієцезії латинського обряду. Зустріч розпочалася о 11.00 годині. Аскетичну конференцію і проповідь під час св. Меси виголосив о. Корнилій Яремак OSBM, головний редактор часопису «Місіонер». Після обіду пан Роман Гофман, юрист дієцезіяльної курії в Луцьку, ознайомив священиків і черниць з новим українським законодавством. Ця зустріч була нагодою для спільної молитви і обміну душпастирських досвідів.

о. Вітольд-Йосиф Ковалів

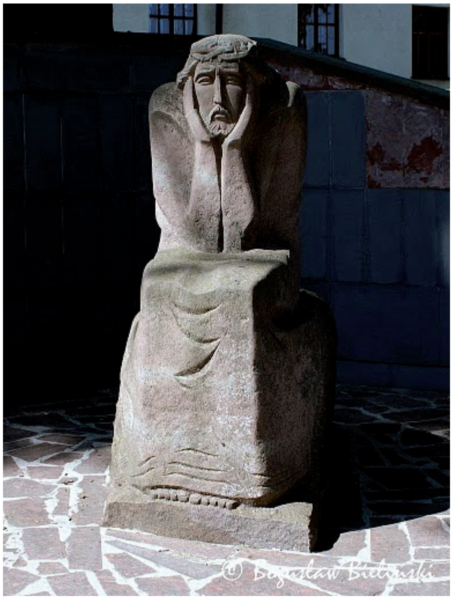

Страждальний Христос у Рівному
Фот. Богуслав Бєлінський

У нас на Волині

ГАННА ВАЛЕНТИНОВИЧ

В авіакатастрофі під Смоленськом загинула українка, доля якої колись змінила долю Польщі.

Рівне – Ганна Валентинович (уроджена Ганна Любчик) стояла біля витоків вільних профспілок Польщі і підштовхнула до активізації робітничого руху в Гданську – саме того, з якого розпочалася нова ера не лише для поляків, а й для всієї Східної Європи. За гіркою іронією долі, вона загинула поряд із Лехом Качинським, який був її соратником у справі захисту робітничих прав ще на зорі «Солідарності».

Це її звільнення з роботи 7 серпня 1980 року, за 5 місяців до пенсії, спонукало робітників до страйку, який згодом переріс у робітничий рух «Солідарність». Тоді судноверф припинила роботу. Юридичним радником робітничого руху був Лех Качинський. Поляки назвали Ганну «*Справедливістю*» або «*матір'ю «Солідарності»*». Однак і тоді, і згодом навіть її соратники часто не здогадувалися, що пліч-о-пліч із ними спочатку за соціальні права, а згодом і за незалежність Польщі бореться українка.

Згодом у Валентинович через її непримиренну позицію склалися складні стосунки з Лехом Валенсою. Однак саме їй, а не Валенсі, у 2005 році Джордж Буш вручив медаль «Свободи Трумена-Рейгана», а ще через рік президент Польщі Лех Качинський вручив «Орден Білого орла».

ВІД РІДНИХ ТЕРЕНІВ

У Рівному мешкає рідна сестра Ганни Валентинович, 84-річна Ольга Любчик. У ці дні вона гірко оплакує загибель сестри, яку у 96-му році зустріла вперше після майже 60-річної розлуки. Відтоді Валентинович щороку гостювала в Рівному та в рідному селі Садове, що в Гощанському районі. Від неї Радіо Свобода дізналося про те, чого не знала про свою героїню Польща.

Вона виїхала з рідного села Сінне Тучинського району ще 9-річною дівчинкою – разом із польською родиною, в якій доводилося працювати. Ганнуся була сиротою, хоча мачуха любила її як рідну. Сім'я Любчиків жила дружно. Але коли радянська влада забрала землю – настали скрутні часи, розповідає старша сестра. «*За Польщі ми жили багато, добре і спокійно. Люди заздрили нам – і дітей багато, і мати чужа, а добре живуть, – згадує Ольга Любчик. – А як уже землю забрали, майно, інвентар – ми стали такі бідні, що не було чого*

вдягти, босі ходили. Змалку не цуралися жодної роботи. Аж приїхали польські господарі Лєсніцькі, в яких наша мачуха колись працювала. Приїхали вони з Бабина, де контрактували буряки по селах. Коли пан Прушинський виїхав із Пустомит, вони перейшли на його господарство. Було там все: коні, корови, свині... Та й кажуть: „Дайте нам одну дівчину для роботи". Вона все робила – готувала їсти, кормила свиней, доїла корів, прала».

Налякані воєнними подіями, поляки переїхали до Гощі й забрали з собою Ганнусю – та була незамінною, бо вміла виконувати будь-яку роботу. Навздогін кинувся батько, та марно. Батькові сказали, що вона кудись пішла, але її обов'язково повернуть у родину. «*Вже як ми зустрілися, то сестра розповідала, що на другий день її з Гощі вже вивезли – до Грушвиці під Рівним*», – каже Ольга Любчик. Дівчині повідомили, що сім'ю знищили нацисти, які спалили село. Насправді подібна трагедія трапилася в сусідньому із Сінним селі Пустомити.

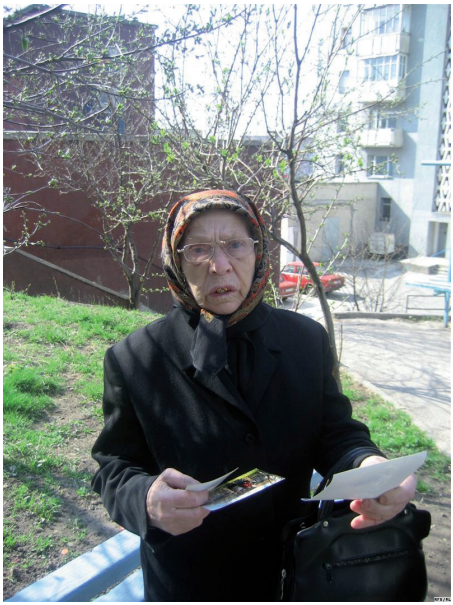

Ольга Любчик – старша сестра Ганни Валентинович

Фот. Архів

ДРУГА БАТЬКІВЩИНА І ВІЧНА БОРОТЬБА

Їхали до Польщі цілий тиждень. У Лєсніцького під Гданськом жила родина. «*Там теж було 15 корів, коні, свині. Вона там все робила. Поки видоїть тих 15 корів, то падає прямо біля них. А вночі знов будять: „Вставай, бо треба кропиви принести свиням"*», – каже пані Любчик.

«*А будеш казати, що ти українка, то тебе замордують*» – *застерігали дівчину хазяї. І вона боялася. Але якось її жорстоко побили, й у відчаї дівчина побрела до моря – зводити рахунки з життям. Ганю помітила господиня, яка брала в них молоко. Втішила, забрала до себе, а тоді знайшла їй роботу – доглядати дитинку в одній сім'ї. То були гарні люди, відмінність між ними й колишніми господарями була величезна. Снідали й вечеряли за одним столом, добре ставилися, шанували. А коли їх забрали в іншу місцину на роботу – вони лишили їй квартиру*», – розповідає Ольга Любчик. Спочатку Ганна пішла працювати на маргариновий завод, але захопилася професією кранівника, розповідає сестра. Директор заводу, помітивши це, запропонував піти на робітничі курси. Удень – робота, ввечері – навчання. Згодом стала працювати кранівницею на судноремонтному заводі. Одружилася з поляком, стала римо-католичкою. А коли в Польщі розпочалися заворушення, вона пішла в «Солідарність».

«*Поряд були і Лех Качинський, і Лех Валенса, і Олександр Кваснєвський. Вона була хрещеною матір'ю дітей Валенси. Щоправда, згодом їхні погляди розійшлись. Коли почалися серйозні заворушення – постраждало дві з половиною тисячі людей, побили їх, а вона потрапила до в'язниці на 11 місяців. Випустили – і знов... Син прийшов із армії, і його теж забрали, – розповідає зі сльозами на очах Ольга Любчик. – Коли її там засудили, до нас із КГБ приходили, запитували у батька, чи була така донька, і де вона. А йому ніби хто підказав сказати: „Була така, але померла*". *Ще й телефонували до сільради, запитували, чи така знайшлась. Але їм відповів голова, що ні. То був 81-й рік*».

ЗУСТРІЧІ І ВТРАТИ

У те, що Ганна жива, вірив тільки батько. Він був упевнений, що вона мешкає в Польщі, та як шукати – не знав. Уже тоді, коли він був прикутий до ліжка, написати листа в пошукову фірму спонукала племінниця. Написали до Києва у пошукове бюро. Заплатили мільйон (саме вирувала інфляція). Пошуки тривали роками. Але лист батька оприлюднили через радіо. І сталося диво: тернопільський історик і краєзнавець Єфрем Гасай почув листа й надіслав запит до Варшавського адресного бюро.

Ганна Валентинович летіла до Варшави на крилах. Там повідомили: її розшукує батько.

Той незатишний листопадовий день Ольга Любчик пригадує як найщасливіший день у житті з присмаком гіркоти. Не бачивши сестру 54 роки, вона ще у вікні автобуса впізнала її саме такою, як уявляла. Але Ганна не знала, що батько помер незадовго до цієї зустрічі.

Відтоді 15 років підряд Ганна Валентинович щороку приїжджала на свою Батьківщину. Останній раз телефонувала, щоб повідомити: їде до Катині. Напередодні побувала у Вашингтоні і в Римі, але отримати благословення у Папи, як це бувало щороку перед поїздками, з якихось причин не вдалося. У тій поїздці Ганна Валентинович не була технічним працівником, як це подавали ЗМІ. Вона була людиною, якій небайдужа історія, якою гіркою вона б не була. Бувала у Катині не раз, стверджує її сестра Ольга. Тож навіть хвороба не змогла перешкодити їй вирушити туди знову. Але перешкодила смерть.

Коли рідні почули про катастрофу – майже не сумнівалися: там була і Ганна. На телефонний дзвінок до Польщі відповів її син Януш: «*Мами більше немає*».

Ганну Валентинович втратили дві держави – Польща і Україна, до якої вона так линула в останні роки. Водночас в Україні, як і на малій батьківщині – Рівненщині – її щойно відкривають як свою співвітчизницю. Бо досі не знали про неї нічого.

Валентина Одарченко

Джерело:
http://www.radiosvoboda.org/content/article/2012550.html

З життя Церкви на Волині

«НЕ БУЛО МІСЦЯ ДЛЯ ТЕБЕ…»

У неділю, 30 січня 2011 р., вірні римо-католицької парафії м. Костополя ставили вертеп. Хоча Різдво вже пройшло та ще продовжується період, коли можна колядувати.

Свої сили у підготовці вистави доклали і старші, і молодші. А організувало все це Товариство Польської Культури. Великих зусиль до підготовки доклала п. Світлана Полюхович, яка була режисером.

Тож після Богослужіння прихожани стали свідками того, як Мати Божа з Дитятком шукали прихистку в людей. Ніхто не запрошував їх до хати, вигонили геть. По дорозі Марія зустріла бабцю, нікому не потрібну, сироту та забрала їх з собою. Так вони ходили від хати до хати… Але у кожного своє життя, ніхто не пустив їх до себе. Вчений, який все життя шукав істини в книгах, влада, яка спирається на право не хотіли навіть слухати прохань жінки з Дитиною. Але все ж таки знайшлась бідна родина, яка запросила мандрівників до хати. А тим часом вчений знайшов істину, яка є в словах: «*Люби Господа, Бога твого, всім твоїм серцем, усією твоєю душею і всією думкою твоєю: це найбільша і найперша заповідь. А друга подібна до неї: Люби ближнього твого, як себе самого. На ці дві заповіді ввесь закон і пророки спираються*» (Мт. 22, 37-40). Всі хто раніше не хотів навіть говорити з мандрівниками прийшли до Дитятка.

Вертеп супроводжувався колядками, які могли співати всі охочі. Це посилювало вже й без того святкову та радісну атмосферу в храмі.

Вистава завершилася… Але емоції, здобуті в процесі її перегляду, ще деякий час не полишали глядачів. Адже на цьому нічого не закінчилося. В нашому житті ми чи не щодня маємо вибір – впустити до свого життя Бога чи ні. Звичайно це вибір індивідуальний. Але як переконані учасники вертепу, варто таки запросити Ісуса до свого життя.

Таїсія Горбунова

Історія

ПРОБЛЕМА УКРАЇНИ В ПОЛЬСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ XVI-XVII СТОЛІТЬ

З книги Павла Ясєніци

"*Річ Посполита Обох Народів*"

(…) Остання декада XVI століття винесла на перший план державної сцени проблему України.

Історія наша не знає мабуть більш облудного гасла, ніж те про "*Польщу від моря до моря*". Однак це вже пізніші часи несуть відповідальність за появлення цього поняття-потвора. Померлий у 1599 році католицький єпископ Києва ксьондз Йосип Верещинський без упереджень писав про Україну, що є "*довшою та ширшою, аніж Польща Мала і Велика*", а друкував це без найменших перешкод в столичному Кракові у майстра Анджея Пьотровчика.

Український тон наскрізь переповнює "*Марію*" і "*Бєньовського*" [1], однак наша культура могла б обійтися без картин, на яких зображені хорти, коні та мисливці в степу. Володіння землями України принесло багатьом польським аристократичним родинам збагачування, польській державі ж – єдині нещастя. А сталося це тому, що запізно і лише під примусом визнано Князівство Руське окремою та рівною Короні й Литві складовою частиною федерації.

Історію південної Русі змінив удар з Азії – навала монголів, яким – як на іронію – надано пізніше назву знищеного ними народу татар. Колись величність та краса Києва викликала подив у німців, що розповідали про місто історику та єпископу Тітмару. Вчений муж встигнув ще увічнити своїм пером свіжу сенсацію доки помер у 1018 році. А в другій половині XIII століття живі на Наддніпрянщині заздростили спокою мертвим.

Спочатку Литва, а після Люблінської унії Корона володіли тереном, який згідно з логікою так званої геополітики повинен був складати суверенну державу і в минулому успішно відігравав таку роль. Цю дуже просту істину слід було б нагадати на самому початку присвячених Україні роздумів, бо лише вона може бути орієнтиром в наступній плутанині подій. Польща взяла в адміністративне та політичне володіння спустошену країну, сама влила свіжу кров в її висохлі артерії й так і не змогла вирішити проблем, що викликалися українським воскресінням, оскільки виникли там такі явища, що робили завдання майже неможливим до виконання…

Ми вже неодноразово читали в минулому, читаємо і зараз досить спрощені висновки на тему "*заслуг польського плуга*" в тих землях. Колись їх прославляли, а зараз пишуть, що руський хлоп орав ріллю польського пану і буцімто в цьому й полягала істота справи. В реальності бувало часто зовсім навпаки – хлоп був поляком, пан – українцем.

За часів литовського владарювання лише Волинь та Поділля насправді жили, у інших частинах краю якщо й зустрічалася людина, то скоріш така, що справно володіла не серпом, але арканом. З останніх років панування короля Сигізмунда Августа походять жахливі описи врожайних просторів, що тягнуться аж до Чорного моря

і заслуговують назви Диких полів. Люблінська унія у 1560 році приєднала цілу Київщину до багатолюдної Корони. На південному сході панщина виглядала суттєво інакше, аніж в околицях Познані, Сандомира чи Кракова. Дідич давав поселенцям свободу років на двадцять, стягував їх до себе, запрошував через спеціальних посланців, а був при цьому достатньо потужним, щоб сміятися над скерованими проти втечі хлопства постановами, що їх десятки були ухвалені сеймами вже в XVI столітті.

Втеча є актом відваги. Ризик переселення в незнані та небезпечні землі беруть на себе найліпші і це правило є справедливим як для виправи корабля "*Мейфлауер*" через Атлантику, так і для колонізації України. Численні села та міста корінної Польщі залишалися без найбільш підприємливих та рухливих мешканців. Пустіли цілі області Корони, королівна Анна Ягеллонка гірко непокоїлася долею своїх великих мазовецьких володінь. Давно тому було названо це "*великою жертвою*" і – слушно. Теза про колоніальну експлуатацію України Польщею виглядає дещо дивно, якщо врахувати, що Корона інвестувала в Русь свій найцінніший скарб – людей. Тисячі вихідців з над Вісли раз і на завше перестали бути поляками. Наприкінці XVI століття ціла Річ Посполита налічувала менше, аніж вісім мільйонів мешканців.

За тих часів адміністрація погано виконувала свої обов'язки, але дідичі мали право переслідувати своїх збіглих підданих. Тому хлоп занурювався в степи та чужий народ, змінював ім'я та віру, засвоював мову, приймав нове обличчя, собою та нащадками своїми збагачував "*весь руський народ*", про який в недалекому майбутньому згадає Богдан Хмельницький, декларуючи встановлення нових порядків "аж по Люблін, по Краків". Річ Посполита нікого примусово не полонізувала, а процеси, що виникали в її організмі, збільшували пружність народів спільної з польським федерації. І саме тому вона залишила нам спадок, цінність якого не змогли зрозуміти речники націоналізму. Міхал Бобжинський сказав про нього остаточну правду, називаючи його "забуттям та відмовою від цілої нашої історії вікової праці".

Але не сам лише страх переслідувань та бажання пристосуватися швидко перетворювали поляка в русина. Робила свої завоювання велика сила притягнення народної української культури, тої самої, що робить зараз дива …в Канаді. Багато польських емігрантів змінює там національність, проте поповнює собою лави не англійців чи французів, але українців.

Пізно, бо вже XVII столітті розпочав свою діяльність архімандрит Печерської лаври і митрополит Петро Могила, племінник господаря Ієремії. Створена ним Київська колегія з часом, але, на жаль, знову запізно, отримала статус Академії. Поки що блідо і невиразно виглядало руське письменництво й ціла культура, яка могла б бути цінною для верств рівних правами польській шляхті – тій, що володіла багатьма мовами та мала між собою різних Кохановських, Ожеховських та Моджевських. Але на Дніпро прибували з заходу загалом не ті, до кого звертав свої казання Пьотр Скарга. Найбільш вчені трактати церковно-слов'янською мовою не переконали б хлопа, здобула його для себе чудова українська пісня. Українською мелодією просякнуті численні твори польської поезії, а з прози передусім ті сторінки "*Трилогії*" [2], що і без рим оспівують красу Диких полів.

Інспектор Ячмєньов з "*Сизифових праць*" [3] вибачив вчителю цілу його нездатність коли довідався, що тупий педагог таки навчив польських дітей співати російські пісеньки. Не сама лише жадоба кар'єри, страх і корупція

денаціоналізує людей. Естетичні побудки досягають того самого без приниження, але набагато успішніше. Бувало і так, що привернуті на польський бік та католицтво руські пани писали в своїх заповітах, що прийнявши останнє причастя з рук католицького ксьондза хочуть вони по смерті спочивати в церквах. Не мають жодної рації ті, що хочуть викреслити з літератури буцімто затертий іменник "*urok*". Важко його замінити, бо виводиться він з сфери відчуттів ірраціональних, з назви та натури чарівницьких. „*Rzucać urok...*", „*zauroczyć...*" Край над Дніпром з його вишнями квітучими цвинтарями та почорнілими іконами соборів цим таємничим вмінням володів вповні.

В році 1590-м сейм віддав у власність князям Вишневецьким безкраї "*пустелі*" на Задніпров'ї вздовж берегів Сули. Дозволив, крім того, заокруглювати їх за рахунок навколишніх земель, а войовничий князь Адам відшукав такі власне терени в широкому пасі степів, через які проходив, ніколи докладно не визначений, кордон з Великим князівством Московським. Новонавернений католик Януш Острозький, власник соток міст та замків, а також тисяч сіл на Волині, з 1593 року каштелян краківський, з щирої монаршої і сеймової ласки отримав саме чорноземне серце України – староства білоцерківське, богуславське, брацлавське, черкаське, корсунське і переяславське. Став він найпотужнішим паном в Речі Посполитій… аж поки Вишневецькі не переросли його ще більше. Литовський сейм міг би робити такі роздачі і перед Люблінською унією, але про них не клопоталися, бо кому ж потрібна незаселена земля? Народ Корони Польської став тим чинником, що підніс в ціні українську ріллю. З нього походило дуже багато її орачів.

Податки з Русі відтепер належало стягати коронному скарбові. Князь Костянтин Острозький – родич Януша – благочестивий величний старець з бородою по коліна, винен був державі астрономічну суму, а не платив ані гроша. Сучасне поняття експлуатації є досить мало придатним для зображення стосунків між Польщею та Україною. Бо і невеличке коронне військо мало свої табори на південному сході, який заслоняв від татар, а призначені на його утримання кошти вносили й привісляньські "*королівщини*". Гроші, що стягувалися, наприклад, з Малої Польщі, витрачалися не лише в Кракові, але також, а інколи й передусім, на Україні. Термін пригноблення якось не дуже тут пасує. Відверто кажучи, маємо тут справу з розпорошенням сил корінної Польщі на просторах величезних і з усіх боків потребуючих допомоги, тобто з тим самим явищем, що характеризує її історію з часів союзу з Литвою, власницею розлогого та пустельного сходу.

Швидкі кар'єри почали робити на Україні також й справжні поляки – Замойські, Конєцпольські, Потоцькі та ціла плеяда менших. Проте у їх волостях теж не лише українські долоні тримали чепіги плугів, бо посланцям цих панів навіть легше було переманити під Брацлав підданих своїх вбогих сусідів з-над польської Пилиці. Велику організаційну та економічну роботу здійснив на лівому березі Дністра канцлер Ян Замойський. А якби ці сили були витрачені у вузьких кордонах Корони? Якби шляхом до суспільного авансу була інтенсивна праця в корінній Польщі? Може тоді б вона вся нагадувала прекрасне Замостя…

У восьмому томі Польського біографічного словника надруковано статтю про воєводу руського Станіслава Гольського гербу Роля, який ходив із Замойським під Цецору [4], потім був послом до Туреччини, щоб закріпити досягнення цього походу. Оженившись з пані Бучацькою, а після її смерті з пані Потоцькою він накопичив великий

маєток. Відвідав Англію, Францію, Іспанію, Італію і написав про це "дуже цікавий діаріуш", який через триста років, не дочекавши ласки друку, згорів у Варшаві під час повстання. Ціла суспільна діяльність воєводи відбувалася під знаком політичної дисципліни та культури. У боку короля проти "*рокошан*" [5], відразу після цього – проти Вишневецького та власного швагра, які свавільно відправилися в похід у Молдавію! Станіслав Гольський походив з польської Куявії, на Україні він був прибульцем. Великополянином був за походженням прототип героя "*Вогнем і мечем*" Ян Скшетуський, людина моралі досить гнучкої, хоча й хоробрий вояка. Ці підприємливі особи не знаходили собі місця для дій в своїй батьківщині. Цікавилися Тегинею та Чорним Островом, бо політичні шляхи з Познані до Колобжегу вже травою заростали й "*пішли по них плуги забуття*"…

Виправдалися також слова іншого поета задовго до того, як було написано: "*Jeden tylko, jeden cud, z polska szlachta polski lud*" [6]. Цей самий люд хвилею рушив на Україну та допоміг їй повстати з мертвих, бо сам перетворився в українців. Його праця не лише державі польській не допомогла, але зміцнила одну з головних антипольських сил. Якби попередньо протягом трьох чвертей століття не пливли з Корони на Дніпро потужні людські потоки, то ніколи б не вдалося Богдану Хмельницькому зібрати стільки повстанських полків. Але й не треба було б йому цього робити, якби правлячі верстви стали на висоті свого завдання і були здатні розумно вирішити проблему України.

У пошуках головного винуватця слід зважитися на тезу, що виглядає святотатством. Нещастя викликали величезні досягнення польської культури. Це вона забрала Україні її натуральних провідників за незначними лише виключеннями. В ляхи вона записала людей покликаних відіграти ту саму історичну роль, що в Литві її виконували роди Радзивілів, Сапег, Ходкевичів.

Давайте поїдемо до Кракова і оглянемо в домініканському монастирі мавзолей останнього покоління Збаразьких. Він буде нам достатнім викладом історії.

Народжені під Кременцем, в католицькому костьолі хрещені княжата Єжи та Кшиштоф виїхали з своєї батьківщини як тілом, так і духом. Чар України, що сковував їх батьків, не мав вже впливу на молодих, бо витіснила його магія ще більш потужна. Польська Корона разом із усіма набутками своєї культури була лише помостом для обох молодих панів, які так познали Захід і так його духом просякли, що з погордою дивилися пізніше на гербову надвіслянську братію – і це на те її покоління, що пам'ятало, або й знало Яна Кохановського! Обидва Збаразькі з Франції привезли нехіть до єзуїтів, а вражені потім інтриганським талантом отця Пакоша з усіх сил поборювали компаньйонів Пьотра Скарги. Але промови його теж чули. Чим же міг спокусити їх православний світ, де лише нещодавно почали виголошувати по церквах проповіді, а до того прихожанам читали ті ж самі повчання з карток, "*щоб народ не розмірковував над таємницями віри, але сліпо вірував*"?

Отож Єжи та Кшиштоф залишили Україну. Придбали розкішну кам'яницю на розі Головного ринку та Братської вулиці в Кракові (що зараз носить номер двадцять), в Сольці, Пілиці та Конськоволі наказали побудувати собі ренесансові палаци та оточити їх влаштованими за італійською модою садами, а по смерті спочили в монастирі ордена проповідників, де Антоніо та Андрео Кастеллі виконали їх надгробки.

В хвилі вибуху повстання Хмельницького лише один магнат

українського походження постійно мешкав на батьківщині. Був ним Ієремія Вишневецький. Але й цей до церкви не ходив, сповідував католицтво, оголошене московським патріархом "*найгіршою єрессю*".

Пливли тоді Річ Посполитою рухи в протилежних напрямках. Український магнат пересувався на захід, польський хлоп – на схід. Другий з цих потоків був досить масовим, перший елітарним, але натомість цілковитим. Вся найвища верства Русі була ним майже повністю змитою.

Протягом півтора століття православ'я не тратило у нас вірних, хоча аж по 1563 рік політичні привілеї належали у Великому князівстві Литовському лише римським католикам. Слід було б сподіватися, що надана Сигізмундом Августом рівноправність вже назавжди закріпить церкву в її тодішньому стані володіння. Нічого такого не сталося, як раз власне тоді почали зменшуватися її лави.

Не варто з націоналістичним спрощенням, тобто у властивий нашим часам спосіб, розуміти твердження про досягнення польської культури. Захоплюючою силою натхнули її не стільки хвалені ляські таланти, скільки великі європейські розумові течії – Ренесанс та Реформація. В нашій частині континенту проявилися вони у польській мутації, в цьому й полягала таємниця. До помноження пястовської шляхти причинилися несвідомо Мартін Лютер та Жан Кальвін, бо є фактом, що православ'я почало тратити вірних спочатку на користь протестантських визнань. Зміна релігії була першим кроком на шляху національної метаморфози. Так це, як правило, розумів і значно гостріше висловлював сам православний народ.

Йосип Верещинський став католиком дещо незвичним способом. Він мав двох вуйків, що присвятили себе Божій службі, одного схизматика, а іншого папіста. Цей останній проявив більшу енергію й відразу по народженні племінника охрестив його по-римські, проти волі його грецьких батьків. Гірким було дитинство майбутнього київського єпископа, бо всі його найближчі відцуралися від "*бісового ляха*".

Руський люд шанував пам'ять переможця під Оршею гетьмана Костянтина Острозького, який по смерті спочив в Печерській лаврі. Вірність королю в Кракові він визнавав, але відступництва від віри не вибачав. Повага до православ'я, опіка над ним могли б лише зміцнити Річ Посполиту. Якби лише Церква мала досить внутрішньої сили, щоб культурно розквітнути в її кордонах як інші визнання!

Латинська Польща, а з нею й Литва кипіли від новин, тоді як грецьку Русь охоплювала летаргія. Коли вже відцвів і почав сходити з поля Ренесанс, то порожнечі не виникло – до Ярослава, Перемишля, Острога та Львова в найбільш ранній фазі своїх надбань увірвалося з заходу бароко та почало ще успішніше зваблювати душі. Динамічний пафос витісняв принцип поміркованості, а теорія "*золотої середини*" ставала скоріш екзотикою в атмосфері Диких полів. Краще підходив до неї новий стиль, що навіть святим на олтарях надавав постави войовників. Ікони в церквах не змінювали свого виразу.

Йосипа Верещинського латинство завело не лише до сенату Речі Посполитої, воно дало йому також єдину, не існуючу в православ'ї можливість розвитку свого таланту. Ксьондз-єпископ виявився оригінальним і плодовитим письменником. Його головний церковний твір "*Kazania albo ćwiczenia chrześcijańskie na osiemnaście niedziel…*" останній раз було видано у 1854 році. Для занадто задоволених веселим життям співвітчизників була направлена ним праця під назвою "*Gościniec pewny niepomiernym moczy-*

gebom a omierzlym wydmikuflom świata tego, do prawdziwego obaczenia a zbytków swych pohamowania". Сейм та сенат від єпископа отримали "*Publikę... przez list objaśnioną, tak z strony fundowania szkoly rycerskiej synom koronnym na Ukrainie, jako z strony fundowania reguly maltańskiej, w sąsiedztwie z pogany i z Moskwą na wszystkim Zadnieprzu, dla snadniejszego ochronienia koronnego od niebezpieczeństwa wszelakiego*". До папи Сікста V пішов цінний трактат про війну з Туреччиною, що був повний відомостей про цю країну та рекомендував призначити вождем планованої виправи Яна Замойського.

Латинство дійсно відкрило перед ксьондзом Йосипом величезне поле, а наповнена цим латинством польська культура оказалася на Україні єдиним дійсним завойовником. Вона зробила "*перекінчиками*" тих руських магнатів, що як православні теж зберегли б свої місця в сеймі та розлогі волості, але не хотіли далі залишатися представниками плебейської нерухомої старовини.

Насувалися на Україні явища, запобігти яким нічого не могло, а тому такі, що лежать поза межами людської відповідальності. Країна, згідно з логікою геополітики достатня для суверенної держави, стратила власну керуючу верству. Позбулася людей, що мали достатньо матеріальної сили та привілеїв, щоб вимусити повагу до природних прав князівства Руського, підвищити його на рівень третього рівноправного члена федерації – щоб поруч з Орлом та Погонею розмістити на печаті та державному прапорі срібного Архангела, який оздоблював лише хоругву київського воєводства.

Невдовзі після Люблінської унії князі Острозькі, Вишневецькі та Збаразькі нікого ні про що не питаючи пересунули кордон Великого князівства Литовського на три милі західніше вглиб приналежної до Корони Червоної Русі. Приєднали цим способом до своїх володінь двадцять сім сіл та містечок, при тому ще й п'ятдесят три багаті рибою стави. На переломі XVI-XVII століть маєтки Збаразьких займали площу у декілька сот миль квадратових, дорівнюючи своїми розмірами окремим князівствам Священної Римської імперії. Князь Адам Вишневецький будував приватні міста на землях, які вважав своєю власністю цар Москви!

Українські магнати являли собою потугу, якої взагалі не існувало в Короні. Якщо хтось і несе відповідальність за невміння відповісти на виклик історії, то як раз саме вони. Люди, які найбільш брутальним способом збирали багатства, але виявилися нездольними до мислення категоріями політичними. Між ними й таким собі Замойським різниця неосяжна, та й до Радзивілів теж їм було далеко.

Литва пов'язалася з Польщею як сформована держава, звична до дій на власний рахунок, вона й дала спільну династію. Були це дуже суттєві ознаки. Місцеві вельможі і після унії не втратили вміння піклуватися литовськими інтересами. Можливо, що грішили в цьому перебільшеннями, не вміли огорнути оком інтересів ширшої цілісності, але принаймні не потрапили в національне безпам'ятство.

Знову виявляється, що вирішальною є ситуація історична, а не суспільна. Українські пани були класовими товаришами Радзивілів і перевищували їх матеріальними засобами. Повели ж вони себе цілком інакше.

У 1587 році Литва не брала участі у війні з Максиміліаном. Гроно її сенаторів прибуло до Кракова і вислало за полками Замойського відповідну лічбу шляхтичів, наказавши їм розставитися в ланцюг кінної естафети. Внаслідок цього відомість про перемогу під Бичиною [7] дійшла до них на три дні раніше, ніж до короля. Литвини використали його несвідомість, підписуючи вигідну для себе умову. Вони визнали коронацію Сигізмунда III, отримали натомість обітницю

затвердження миру з Москвою, який нещодавно уклали самостійно, а також згоду на рівний з Короною поділ здобутків в Інфлянтах. Відмовляв їм в цьому попередньо Замойський, який хотів заховати цілий зиск для польської сторони, казав, що ви відступили від Пскова, а ми витримали [8].

Всупереч твердженням істориків, що вперто звинувачують Люблінську унію в скасуванні окремості Литви, в самій Речі Посполитій надалі тривала міжнародна політика. Бракувало тоді, на жаль, подібних – зрозуміло утриманих в межах розумності – дій на користь Русі, України. Ніхто поки що не згадував про визнання її суб'єктом політики, а такий голос могли піднести тільки самі українці. Якщо Краків призвичаївся до компромісів з Вільном, то укладав би їх і з Києвом.

З часом як речник української національності виступила Запорізька Січ. З того часу вузол вже не міг бути розв'язаним. Тодішня держава – станова й магнатська – могла його лише розрубити шаблею, а залишки спалити.

Ми говоримо лише про самі факти! Царська Росія, в межах якої була ціла течія Дніпра, до жовтневої революції мала одинадцять козацьких військ: донське, астраханське, оренбурзьке, уральське, кубанське, терське, сибірське, уссурійське, забайкальське, амурське та семиріченське. Не було лише Війська запорізького, тобто того, що розквітнуло раніше всіх і мало власну складну історію. У 1709 році війська Петра I, захопивши Січ розстріляли на місці більшість взятих ними в полон козаків; решта полонених пішла на Сибір. У 1775 році Катерина II наказала дотла знищити, з землею зрівняти Нову Січ, мешканців її переселити у віддалені землі, заборонила навіть згадувати назву Запоріжжя. Бракує підстав до звинувачень самої лише Польщі в невмінні ладити з козаками, хіба що хтось захоче ладом назвати розстріли та зіслання…

Причини трагедії можна з'ясувати, але треба з цією метою раз і на завжди перестати визнавати козаків блудними синами тієї чи іншої сторони, Польщі чи Росії. Запорізька Січ була ембріоном держави. В Речі Посполитій не встигнув він розвитися у рівноправну складову частину федерації, потрібні для цього конституційні постанови були прийняті запізно. Царизм знищив цей зародок, бо не міг погодитися із самим фактом його існування.

Головними атрибутами суверенності є свобода в сфері встановлення чи зміни внутрішнього устрою, а також можливість здійснення міжнародної політики згідно з власною волею. І одне, і друге Січ собі запевнила. Підлягала вона королеві досить формально, бачила в ньому суверена, шанувала його маєстат, але не хотіла приймати норм накинутих сеймом, в якому не було її представників. Козаччина розрослася в ієрархічне суспільство – всупереч погляду польського спостерігача XVII століття, який писав, що "*цей міцний народ складається з селян, більш придатних до зброї, ніж до плуга*". Січ не збиралася підпорядковуватися сеймовому закону, що визнавав її "*в хлопи оберненим поспільством*" [9].

Політичні зигзаги козацьких вождів, що одного разу піддавалися Речі Посполитій, іншого – Туреччині чи Москві – інколи важко не лише зрозуміти, але й взагалі запам'ятати. Можна закидати козакам брак послідовності, слушно стверджувати їх примітивізм. Не змінює це, однак, загальної суті. Ці люди заключали свої союзи з локальними потугами, діючи як обрані носії влади, яка під час військових походів ставала абсолютною. Було це явище якісно відмінне від найбільш зухвалих магнатських ескапад.

Існував на Запоріжжі чинник влади, джерелом якої була воля й рішення січового братства, репрезентанта та надії України, а не особистий маєток

гетьмана. Проявлялася таким чином обставина із сфери державотворчих сил.

Першу Січ заклав Дмитро Вишневецький. Козаччина рано набула розголосу, якщо вже Жан де Монтлюк міг спокушувати її можливостями шляхту. Казав, що король Генріх Валуа зможе побудувати військові кораблі, що із залогами з ваших козаків на борту доконають див на Балтійському морі. (10) У XVI столітті українські магнати часом ходять в походи разом із запорізькими "*молойцями*", їх протекторами бували Збаразькі та Острозькі. По нападі запорожців на Очаків король Стефан I вислав до них для розслідування справи шляхтича Глебоцького, якому довелося заплатити життям за небезпечну місію – він був втоплений у Дніпрі. Гетьманом Запоріжжя був тоді князь Міхал Рожинський, якому вдалося залагодити справу. В початковій фазі діяльність Козаччини поступово починала виходити на властивий шлях. Якби руські православні вельможі залишилися провідниками політичного за своєю природою братства, то ця проблема вийшла б відразу на рівень сенату Речі Посполитої. Але великі пани у своїй більшості пішли в ляхи.

Найвидатнішими державними мужами серед козаків були Петро Конашевич-Сагайдачний, дрібний шляхтич чи навіть міщанин з Самбору та Богдан Хмельницький, власник малесенького Суботова. В XVI столітті численному, просвіченому коронному шляхетству, що мало в своєму розпорядженні сейм, лише частково вдалося провести свою політичну програму і то лише після довгої й напруженої боротьби. У наступному столітті шляхетська рівність стала просто фікцією, гаслом. Такі як Хмельницькій, вожді переважно негербового натовпу, могли розраховувати лише на одну з двох можливостей – на диво чи на бунт.

Річ Посполита можливо й змогла б розв'язати українську проблему рішеннями Кракова та Варшави, якби її уряд й парламент складалися виключно з раціоналістів, з Моджевських в суміші хоча б з Реями. Наприкінці XVI століття втягнуті в службу ідеології найвищі влади держави пішли на крок, який інакше ніж облудою назвати не можливо – нав'язали церковну унію, одним вдаром знищивши православну ієрархію в цілій Речі Посполитій. Трохи раніше цар Борис Годунов надав керівникові московської церкви ніколи досі там не бувалий ранг патріарха.

Заради історичної правди слід зауважити, що такий крок короля та його радників здивував численні шляхетські сеймики. Шляхта краківська, калішська та познанська рішуче виступила на захист… православ'я. Ініціатива належала мабуть протестантам, проте голоси переважно були католицькими. Шляхетні з землі хелмської взагалі не розуміли, про що власне йдеться: "*Чули ми, що між людьми грецької релігії є якійсь розкол і для того, щоб з нього жодні незгоди не росли, не поширювалися, доручаємо…*".

Павел Пясецький, єпископ та зрілий віком свідок цих подій писав: "*На честь цієї події були викарбувані в Римі медалі, з одного боку візерунок Папи, з іншого ж русинів, що вірність свою римській столиці приносять. Але коли ці посли повернулися до Польщі, то попри сподівання знайшли вірних свого обряду, як духовних, так і світських, у ще більш неприхильному до єдності з костьолом римським становищі. Світські, а особливо вельможі, що у цього народу в справах релігії головне мають значення, з незадоволенням на те дивилися, що мала лічба осіб загальну справу собі привласнила та із зарозумілістю її виконала. Особливо князь Костянтин Острозький, воєвода київський, що достатками, силою збройною та гідністю сенаторською над іншими своїми співвітчизниками*

високо піднісся й мав в справах релігії найвищу повагу, тяжко цим образився, що у справі унії його ради не вислухано було. Звідси й інші, що до такої унії відразу мали, але самі протидіяти не наважувалися, такого протектора знайшовши з великою затятістю проти неї повстали і так її ганьбили перед своїм народом, що він на саму згадку про унію здригається від всіх такого роду договорів і відтепер нічого так Речі Посполитій не зашкодить, аніж виниклі з цього приводу бунтівничі розрухи та безперервні на унію скарги".

Казімєж Ходиницький, що знав ці справи як ніхто інший, впевнено стверджує, що ініціатори Варшавської конфедерації 1573 року [11] думали лише про забезпечення миру між католиками та протестантами – про жадні суперечки між католиками та православними ніхто тоді не чув, ані їх не передбачував. Все було від століть погоджене, тому навіщо приймати закони? А чверть століття пізніше "*бунтівничі розрухи*", безперервні скарги!

Так можуть виглядати наслідки заміни здобутків практики теорією та доктринами.

Порятунком був для нас раціоналізм, що його відкинула державна влада. Доля суспільства залежала від того, який людський тип матиме в ньому перевагу. На престолі держави сиділа людина із завойовницькою душею фанатика. Догмат замінив собою розум. В багатьох серйозних питаннях король Сигізмунд III не міг погодитися з канцлером Замойським, але в справі унії вони йшли разом. Старіючий канцлер все більше заглиблювався в святенництво, мріяв навіть про тишу монастирської келії. До поєднання церков він приступив однак з політичних причин. У 1588 році висунув він зухвалий та геніальний план перенесення до Речі Посполитої константинопольського патріархату та віддання йому Києва в якості столиці, випереджаючи таким чином ідею Бориса Годунова. Проекту ніхто не підтримав і Замойський разом із Сигізмундом взявся до справи, яка стала фатальною помилкою.

За унію та її право до життя потім було пролито чимало мученицької крові. Неподолану мужність уніатів увічнили свого часу Владислав Реймонт та Стефан Жеромський. Автор цієї книги має зробити наголос на тому, що негативно оцінює власне політичний акт 1596 року й не збирається якимнебудь чином критикувати вірних [12].

Для виконання шкідливого помислу була застосована найгірша з можливих техніка, оскільки долю дорогої для мільйонів людей справи вирішувало вузьке гроно осіб. Ініціатива належала духовним католицьким, головним з яких був Пьотр Скарга, автор твору "*О єдності Божої Церкви*"; в перших нарадах брали участь кілька православних єпископів. Коли звернулися до короля, то він підтримав цей проект, однак не запросив до співпраці сейм, а тому й не міг відразу гарантувати, що уніатські єпископи стануть членами сенату і власне цієї головної умови так ніколи й не було виконано, на незмірну шкоду цілої справи. Король заборонив проведення з'їзду православних. До Риму виїхали двоє владик – Іпатій Потій та Кирило Терлецький – й 23 грудня 1595 року підписали унію. Розмовляли з ними у Вічному місті через перекладачів, бо єпископи не знали жодної іноземної мови.

Головний ворог унії Костянтин Острозький використав метод цілком протилежний – проти рішення еліти він підбурив натовп, загрожуючи королю громадянською війною. Він почав вимагати скликання православного собору й негайно порозумівся з протестантським синодом, який проводив свої наради в Торуні. На бік князя Острозького стали впливові православні братства у Львові та Вільні.

У жовтні 1596 року собор в Бресті Литовському остаточно, в урочистій формі оголосив унію. Зібрані в тим самим місті прихильники Острозького ухвалили акт протесту, підтверджуючи свою вірність старій Церкві. В останню хвилю відмовилися від унії двоє єпископів – львівський Гедеон Балабан та перемишльський Михайло Копистенський. Ніхто не наважився визнати їх позбавленими свячень, залишилися вони владиками без резиденцій та легальних засобів для діяльності.

В недалекому майбутньому дійшов Сигізмунд III до того, що беззаконно скасовував прихильні для вірних Церкви вироки трибуналу, підпорядкував всіх православних суду уніатського митрополита, прагнув навіть зробити його володарем самої Печерської лаври! Сейми були змушені обмежувати монарші пориви, стримувати державу від занадто швидких рухів на релігійному полі. Унія дійсно робила успіхи, здобувала численних прихильників, особливо у Білорусі, але ті, що заховали вірність православ'ю, навчилися дивитися в бік турецького Цареграду, а особливо царської Москви, де Церква сяяла у славі й була знаряддям державної політики. Фелікс Конєчний написав десь років з сорок тому, що унія придалася на поміст не між Руссю та Польщею, але між Руссю та Москвою. Скасовану у 1596 році православну ієрархію було відновлено лише через двадцять років, в таємниці й нелегально. Зробив це повертаючись з Кремля ієрусалимський патріарх Феофан – вночі, в церкві з зачиненими вікнами, при навмисно притишеному співі. Запорожці супроводжували патріарха до кордонів Речі Посполитої й преклонив коліна на ринку в містечку Буша отримали від нього пастирське благословіння та відпущення гріхів за їх недавню війну з Москвою, але при умові, що ніколи більш зброї проти неї не піднесуть.

Історики стверджують, що згадані події були першими й дуже пізніми вступами козаків в справі православ'я. Виникає мабуть непорозуміння щодо оцінки часу. Сцена в Буші відбулася за двадцять сім років до повстання Хмельницького, тобто загрозливо рано. Розпалені фанатизмом почуття мали перед собою ще довгий період визрівання.

Король Сигізмунд III, християнин від багатьох поколінь, мав менше розуміння й серця для християнської Церкви, аніж мали його язичник Ольгерд чи народжений у язичництві Вітовт. Ті докладали усіх зусиль для створення в своїй країні грецької ієрархії, цей її немилосердно знищив. Казімєж Великий, християнин доренесансових часів, теж прагнув дати Червоній Русі окремого православного митрополита. З певних точок зору Контрреформація робила людей більш відсталими, аніж вони були у так звані темні віки середньовіччя. Принаймні, власне так було у нас.

Релігійні суперечки в Польщі та Литві були явищем грізним, на Україні – смертельно небезпечним. І не лише тому, що там, на заході та півночі погані потрави варилися у власних підливах – поляки кривдили інших поляків, литвини литвинів, тут же натомість шляхетні ляхи знущалися над вірою плебейської Русі. І без того на Україні тривала війна усіх з усіма, а віддавна не є таємницею, що не можна підносити вогню до пальних матеріалів.

Козаки ходили в походи на Чорне море та суходолом на татар, які теж раз за разом нападали на кордони Речі Посполитої. А якщо не було належної оказії для боротьби з поганими та отримання від них здобичі, то можна було пошукати зиску та слави в Молдові, Угорщині, або і у власній країні – самостійно чи на службі у великих панів. Ставлення Збаразьких та Острозьких до козаків, навіть

стосовно явних австрійських агентів, що їх підбурювали, було щонайменше двозначним. Князь Януш Острозький сам обіцяв запорожцям жалування… від імені австрійського імператора. Під час повстання Наливайка козаки без милосердя грабували міщан в межах Великого Князівства Литовського, що не несли жодної відповідальності за гріхи чи навіть заслуги "*польського плуга на Україні*". Шляхта змушена Наливайком до постачання його війську харчів загрожувала владам, що нічого їй більше не залишається, як тільки… перейти до козаків. Київ надав тоді Жолкєвському човни та інші засоби для переправи через Дніпро, бо більше боявся українського отамана, аніж польського гетьмана. Боротьба на Україні мала підгрунтя суспільне, але класова приналежність не була єдиним мотивом людських дій.

Бунти, повстання, закордонні експедиції, війни час від часу трапляються в історії. Судові документи дають можливість кинути погляд на гірку повсякденність, що полягала не лише у мирному обробленні наданої сеймом пашні. Ванда Добровольська перерахувала у своїй книжці причини судових процесів, що їх сусіди відкривали проти роду Збаразьких. Ото звинувачували ясніших княжат ось в чому: „*…пограбування волів… насильницький наїзд на пасіку, вуликів знищення та пограбування… зігнання бобрів… напад слуг на двір сусіда… насильницьке відібрання грунту… пограбування підданих… привласнення успадкованої землі… вбивство людей та грабунок їх маєтків… забирання меду… незаконна вирубка лісів та відловлювання риби… знищення греблі та спалення млину…*" і так далі, і так далі без кінця. Біля шестидесяті шляхетських родин звинувачувало в усьому тому воєводу Януша. З рівними ж собі магнатами він просто точив приватні війни і взагалі не був на тодішній Україні "*білим круком*".

Александр Яблоновський писав правду: "*це були часи розбещеного господарчого завоювання; тягнув з суспільного добра хто лише міг на власні сили: князь, ледь не феодальний сеньйор, неситий староств шляхтич, міщанин, козак, чернець та клірик…*".

Протягом п'ятнадцяти років XVII століття Вишневецькі непогано розрослися в одному лише київському воєводстві. Їх власність збільшилася з шести сот селянських господарств до тридцяти восьми тисяч, в яких мешкало двісті тридцять тисяч підданих. Тодішня Швеція налічувала дещо більше одного мільйона мешканців. Вражаюче порівняння? Аж занадто! Рішуче занадто… Можна наважитися навіть на ствердження, що поєднання родючої, але пустельної України з людною Короною розбурхало такі рухи, що їх цілковите опанування лежало поза межами чиїхось можливостей. Росія при цілій своїй силі, позбавлена конкуренції після краху Речі Посполитої, змогла приборкати полудневі кордони Імперії лише наприкінці XVIII століття і зробила це такими методами, що аж ніяк не нагадують переконання.

На Україні спостерігалися добре відомі хоча ж би з пізнішої історії Дикого Заходу історії побутові явища. Дещо можемо розповісти про них і ми всі, що на власні очі бачили заселення "*повернутих земель*" та будівництво "Нової Гути" [13]. Великі міграційні рухи, різкий наплив нового населення, як правило, призводить до здичавіння. Гальма старих середовищ перестають діяти, а нові ж ще мають бути створені. Найбільш безоглядні хижаки якщо навіть не впроваджують свої правила, то змушують інших до створення самих брутальних форм самозахисту. "*Світ, в якому порядним бути важко, спокійним не вдасться*", – писав Валєри Лозінський про найвіддаленіші на захід кінці Русі. Її тодішню бурхливість зарахувати слід скоріш до

соціологічних закономірностей, аніж до винятків.

А свідомо помішували в цьому казані ще й чужі ложки. Літом 1594 року, напередодні молдавського походу Замойського, перебували на Січі двоє іноземних послів. Василь Никифорович представляв царя Москви, а Еріх Ляссота фон Стеблау імператора Рудольфа II. Обидва намовляли господарів до виступу на боці Австрії, який незалежно від Запоріжжя здійснив Семен Наливайко. Православне духівництво могло б відіграти роль потужного стабілізатора у швидко заселеній країні. Наприкінці XVI століття баланс негативний подразнень збільшився ще й на релігійні суперечки.

Князь Януш Збаразький мав на своєму сумлінні напад на церкву Св. Духа в Пінську, з якої пограбував хрест, чашу, літургійні предмети, книги, навіть свічок не залишив. І це так поводила себе ще донедавна православна людина! Єпископ Іпатій Потій ледь встигнув повернутися з Риму, де укладав церковну унію, як вже напав на монастир Св. Іллі у Володимирі-Волинському. Потім в тим самим місті з успіхом боровся за церкву Св. Василя та наказав озброєним слугам ув'язнити проклятого ним за відмову від унії духовного.

У лютому 1620 року з'явилося в Москві козацьке посольство аби просити прийому запорожців на царську службу. Дьяки спитали прибульців про релігійні утиски та отримали відповідь, що таких немає взагалі. До цього часу козаки мало переймалися питаннями віри й не висувалися на її оборонців. Зараз їх увагу на це питання звернули і мабуть успішно, якщо невдовзі запорожці преклонять коліна перед патріархом Феофаном.

Контрреформація руками Сигізмунда III та його радників вишила прекрасний ідеологічний штандарт, який Москва та перебуваючі в Туреччині патріархати незабаром спільно вручать Запоріжжю.

Примітки:

[1] "*Марія*", "*Беньовський*" – поеми Ю. Словацького.

[2] Трилогія – романи Х. Сєнкєвича "*Вогнем і мечем*", "*Потоп*", "*Пан Володиєвський*".

[3] "*Сизифові праці*" – повість С.Жеромського.

[4] Похід польського війська під командою Я.Замойського до Молдавії.

[5] "*Рокош*" – повстання шляхти на чолі з краківським воєводою М. Зебжидовським проти короля Сигізмунда III відбулося у 1604-05 рр.

[6] "*Jeden tylko, jeden cud, z polska szlachta polski lud*" – "*тільки одне лише диво – з польською шляхтою польський народ*"– слова з поеми З. Красіньського.

[7] У битві під Бичиною у 1588 році польські війська на чолі з Я. Замойським розбили армію ерцгерцога австрійського Максиміліан, який був претендентом на польський трон.

[8] Війська литовських магнатів у 1581 році самовільно відступили від обложеного королем Стефаном Баторієм Пскова.

[9] "*Бажаємо бачити їх в хлопи оберненим поспільством*" – фраза з постанови сейму Речі Посполитої щодо козаків, прийнятої у 1593 р. після придушення повстання Наливайка.

[10] Жан де Монтлюк – радник короля Генріха Валуа (1573-1574).

[11] Вимоги збереження релігійної терпимості в Речі Посполитій, які шляхта змусила підписати Генріха при його обранні королем у 1573 р.

[12] Маються на увазі переслідування уніатів російськими владами у XIX столітті, що стали сюжетами для творів багатьох польських митців.

[13] Згадується про освоєння польськими поселенцями приєднаних після 1945 р. до ПНР колишніх німецьких територій та будівництво металургійного комбінату імені Леніна в Новій Гуті поблизу від Кракова.

Цитується за: Paweł Jasienica, „*Rzeczpospolita Obojga Narodów*", t. 1: „*Srebrny wiek*", Warszawa 1999, s. 210-231; в перекладі автора сайту http://www.ukrhistory.narod.ru

Джерело: http://www.ukrhistory.narod.ru/jasienica.htm

Спадщина

ЗОФІЯ КОССАК В ОСТРОЗІ

Зофія Коссак разом із синами Тадеушом і Юльком, а також матір'ю Анною Коссак перебувала в Староконстантинові. 21 серпня 1919 р. майбутня авторка «*Заграви*» («*Pożogi*») отримала через посланця лист від чоловіка Стефана Шчуцького, котрого не бачила потягом 8 місяців. Він писав, що перебуває в Острозі, на відстані 90 км. і просив, щоб вона чекала доти, поки йому не вдасться добратися до неї до Староконстантинова. Однак Зофія була нетерпеливою. Пані Пясецька, котра розраховувала на те, що в Острозі довідається щось про свого чоловіка, залагодила для них обох перепустки (видані для сестер Яніни і Зофії Романюковим, котрі вирушили відвідати хворих «батьків») до Заслава, останньої місцевості, до якої можна було ще офіційно добратися. Дві пані переодяглися за селянок. «Найгостріше око не розпізнало б в нас «*колишніх буржуйок*». Спідниці, кафтани, хустки класично зав'язані, одна на голові, друга підв'язувала половину обличчя; загорілі, згрубілі руки; таке ж обличчя, усе було точно підтримане у «стилі». У руках вузлики, завернуті у брудні шмати, в яких тихенько лежали якісь блузки, зубні щітки та інші тому подібні неблагонадійні «дрібниці».

Доїхали до Заслава, а звідти перевезли до Острога. Після кількох місяців розлуки Щуцькі були разом.

Іншу версію залишення Волині Анною Коссаковою і Зофією Щуцькою подає Тадеуш Коссак. «*Бачачи, що про подальше пересування на південний схід не має навіть що мріяти, вирішив разом із своїм зятем самотужки вирвати наших обох пань з того пекла. Нам вдалося знайти відважну людину, котра щасливо прокралася із перепусткою до Староконстантинова, а потім організувала виїзд, обох пань з дітьми і кількома вірними слугами, найнятою фурманкою, переодягнених до Острога. Там врешті решт після довгої розлуки зустрілися*».

Дві розповіді з першого погляду протилежні. Імовірно, Зофія перше сама добралася до Острога, а пізніше Анна Коссакова з внуками Юльком і Тадеушом.

Мирослава Палашевська

З польської переклала
Людмила Поліщук

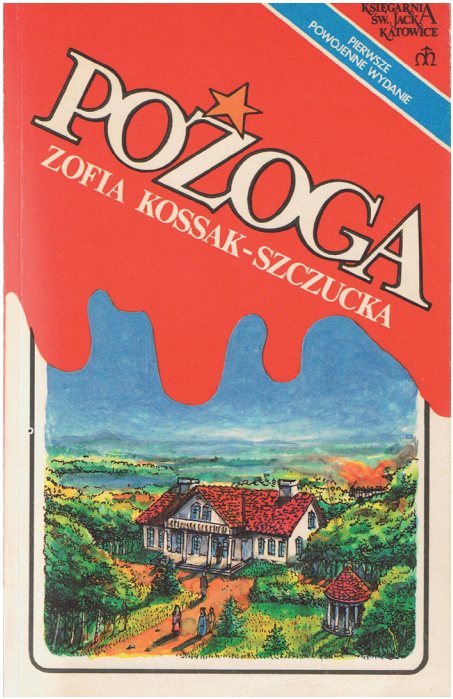

Серед книжок

ПРО ПОЧАТКИ КАРМЕЛІТАНСЬКОЇ МІСІЇ У КИЄВІ І НЕ ТІЛЬКИ [*]

Отця Ришарда Столярчика, кармеліта, літом 1990 р. я щоденно бачив у львівській катедрі, де він біля О. Рафала Керницького, пізнішого єпископа, робив свої перші кроки у душпастирській праці в Україні. Міг «*вчитися працювати і жити в невідомій реальності (...)*» – як сам написав у слові «*Від автора*».

У своїй книжці о. Ришард описує не лише свою більш як 13-ти літню працю на місії в Києві, але атмосферу і діло сотень людей, що творили парафію Воздвиження Святого Хреста на Святошині в Києві по вул. Шепетівській, 6. Автор описує чималий відрізок свого життя, як, пізнаючи багатьох добрих людей і їхню культуру, вчився чим є дар віри, ділився ним і за те дякував Богові. Про київську парафію Воздвиження Святого Хреста ми вже писали – див. текст Інни Шостак «*Весни київського костелу Воздвиження Святого Хреста*», [в] «Волання з Волині», ч. 5 (90) від вересня-жовтня 2009 р., стор. 41-42. Тому не будемо тут подавати зміст історії цієї спільноти. Звернемо тільки увагу на певні факти і явища.

Описуючи стан Римо-Католицької Церкви в Києві, які були до кармелітанської місії в столиці Української СРСР, о. Ришард Столярчик описав не лише перешкоди і переслідування з боку совєтської влади, але також особливі події, які були до відродження Церкви, – це відвідини в серпні 1987 р. блаженної пам'яті Матері Терези з Калькути, а також візит у серпні 1988 р. Примаса Польщі кардинала Юзефа Ґлємпа, котрий взяв участь в обходах 1000-ліття Хрещення Київської Русі.

Автор на сторінках історії кармелітанської місії зробив відважну оцінку відношенню свого Ордену до місійної праці своїх ченців у Східній Європі.

«*Орден не бачив і не приймав достатніх мір, щоб вивчити відповідальну групу ченців, добре підготовану до місійної праці у Східній Європі. Багато речей робилось спонтанно, що сприяло непродуманим*

рішенням і помилкам, які мають наслідки до цього часу. Саме сусідство не вирішувало справу, тому що слов'янські країни Східної Європи мають свою споконвічну історію, складені суспільні й провідні ситуації, інші від польської дійсності, які не можна пізнати за короткий час. Можна сказати, що не було відповідних кадрів, які змогли б поглибити це питання і добре підготувати тих, котрі мають почати місії. Для такої місійної праці потрібні знання і досвід. Однак більше рахувалася охота, що хтось хоче присвятити своє життя цьому місійному служінню. Деякі отці вбачали в діяльності на користь Церкви на Сході охоту уникнення регулярного чернечого життя, що із зрозумілих поглядів ослаблювало ентузіазм і не було корисним для необхідних приготувань до місійної праці» (стор. 21-22).

О. Ришард з жалем згадує, що не зважаючи на те, що кармеліти босі були присутні у Львові від XVII століття, то не вдалося їм на постійно залишитися у цьому місті, або в його околиці. Кармеліти працювали при львівській катедрі від лютого 1990 р. до серпня 1991 року. Біля о. Рафала Керницького OFMConv. тоді працювали кармеліти: о. Станіслав Фудаля і о. Ришард Столярчик.

90-ті роки XX століття для багатьох парафій в Україні були особливим періодом відродження і надії. Не інакше було й у Києві.

«*Початок 90-х років у житті вірних Києва – це особливі весни, які несли із собою велике пожвавлення і відчутне повернення вірних до своїх парафій, а також зростання зацікавленості релігійним життям. Праці було дуже багато, але задоволення було також великим. Потрібно знати, що багато не знало як святкувати Пасху, або Різдво, тому також виникла потреба організовувати парафіяльні Вігілії, на яких збиралося більшість парафіян. Тут вивчали християнські традиції, які після якогось часу внесли до своїх домів. Подібно робили зі святкуванням Пасхи. Таку пожвавлену атмосферу і радість не пережив у Польщі. На живо можна було переконатися, що євангелізуючи, самі отримуємо багато*» (стор. 37-38) – згадує о. Ришард.

Описуючи «*перші кармелітанські весни в Києві*» о. Ришард звертає увагу на важливі обставини євангелізаційної праці в постсовєтському Києві: – більшість вірних «*не відчувала сильного зв'язку з Церквою, або не мала жодного досвіду релігійного життя*» (стор. 28);

– «*легше було повертатися до Церкви людям з міст, де менше діяла сила страху і була більша анонімність, ніж людям з менших місцевостей, це повернення до Церкви було ототожненим з признанням до польської національності, яку через переслідування скривали*» (стор. 28);

«*найбільші плоди нашої праці були там, де регулярно велися заняття*» (стор. 33);

– співпраця з мас-медіа;

– «*Важливим це було особливо для тих, котрі ототожнювалися з Католицькою Церквою і знали, що хтось із їхніх предків був католиком. Свідомість своїх коренів було багаторазово причиною повернення до Церкви*» (стор. 36).

О. Ришард описав не лише євангелізаційне діло і звичайну парафіяльну працю, але також різні зовнішні й внутрішні труднощі. «*Не завжди можна було розраховувати на прихильність оточення. Потрібно було зіткнутися з труднощами, на які щоденно наражалося суспільство серед якого живеться і працюється. Шукати для себе оазу безпеки і спокою серед тих, котрі їх не мають, було б звичайним егоїзмом*» (стор. 59).

Серед труднощів була, зокрема, спроба підпалення костелу і жилих приміщень, провокації пов'язані із намаганням продажі старих ікон, слідкування спецслужб і діяння, що вдаряли в авторитет священиків (наклепи і плітки). Серед внутрішніх випробувань, які багаторазово непокоїли цю спільноту, автор називає «*божка заздрості*». Отець Ришард називав також негативне явище, яким було «*робіння з місійного терену місця присилання людей, з котрими мали раніше проблеми під час формації, або дехто з них шукали для себе місця втечі із середовища, в якому їх не прийняли. Тоді, із зрозумілих поглядів, ті особи не приїжджали працювати з благодаті місійного покликання, а також серйозним приготуванням і здібністю розв'язувати проблеми місцевого населення і Церкви*» (стор.60-61).

Книжка має різного роду недоліки, найбільш вражаючі проблеми з польським правописом географічних назв в Україні – хіба не в місійному пориві автор зрікся з деяких польських назв, які функціонують здавна на польській мові (Szarogród, Krzyworównia), заміняючи їх українським еквівалентом (Шаргород, Криворівня).

Великим достоїнством книжки о. Ришарда є численні свідоцтва вірних, які віддають клімат цієї київської парафії. На особливу увагу заслуговує також опис київських екуменічних старань, а особливо контакти з православною парафією в Криворівні Вінценца (Vincenza).

Вважаю, що Читач зацікавлений Церквою в Україні, повинен потрактувати душпастирські спогади і рефлексії о. Ришарда, як обов'язкову і дуже корисну літературу.

о. Вітольд-Йосиф Ковалів

[*] O. Ryszard Stolarczyk OCD, „*Początki karmelitańskiej misji w Kijowie*", Lublin 2009.

У нас на Поліссі

ПЕРЕМОГА ХРЕСТА

Коли подорожуємо дорогами України, і не тільки України, ми можемо побачити поставлені людьми Хрести. Вони стоять одиноко в полі, на роздоріжжях, стоять у містах і селах. Хрести є і в наших домівках. На особливому місці хрести знаходяться на храмах і у середині. Є багато хрестів, які мають сотні років, а є й нові.

Хрести були і є свідками віри наших предків і нагадуванням, що так і повинно бути. Ті, що розпинали Ісуса, хотіли зробити Його свідком ганебної смерті, але вийшло, що Хрест став знаком відпущення людських гріхів і перемогою Ісуса над сатаною.

З хрестом починається і закінчується день, з хрестом починається і закінчується наше життя. Є різні випадки ставлення хрестів. Люди ставили на знак вдячності за своє або інших спасенне життя, на знак покути за свої гріхи та визначних подій. Хрести робили з різних матеріалів: з дерева, бетону, металу. Є прості, є прикрашені дорогоцінним матеріалом.

Але хрест завжди залишився символом віри Ісуса Христа, тому з давніх давен люди проходячи повз хрест, зупинялись і молились, просили про здоров'я, дякували за все, що хотіли мали допомогу від Бога, від Ісуса Христа.

З давніх давен хрест був символом, був знаком віри і надії християн. З того часу було знайдено справжній хрест, на якому було розіп'ято Ісуса.

Хрест, на якому вмер Спаситель, знайдено у 326 році матір'ю Костянтина Великого, Оленою. А в 614 році на Святу землю напали перси і хрест пропав. Лише через чотирнадцять років його було знайдено. І на честь знайдення хреста, ми святкуємо свято Воздвиження Чесного Хреста.

Хрест на фасаді костелу Святих Кирила і Мефодія в Любешові
Фот. Віктор Хомич

Подібна історія трапилась з хрестом, який був встановлений на костелі св. Йоана Євангеліста у 1762 році в Любешові на Волині. Хрест був виконаний ковальським способом, тобто цільнометалевий. Автор невідомий. Хрест стояв до 17 серпня 1960 року. Ні бурі, ні лихоліття, ні німецькі бомби нічого не зробили йому. Лише під керівництвом комуністичних державних діячів колишнього СРСР, костел був підірваний, а хрест

Фасад костелу Святих Кирила і Мефодія в Любешові
Фот. Віктор Хомич

безслідно пропав, ніхто не знав, де він. Свідки лише бачили його під час вибуху, він востаннє запам'ятався людям і все. Через тридцять три роки хрест знайшовся і зайняв своє місце на костелі капуцинів, у якому проходять богослужіння вірних римо-католицького обряду. А історія така: коли костел зірвали, житель Любешова Ксенофонт Котзюк (нині покійний) глибокої ночі разом із родичем забрав із руїн хрест і заховав у себе в сараї. І довгих тридцять три роки ховав його, розуміючи, що у будь-який час він може постраждати від влади. Але його глибока віра в Христа допомогла йому. З розповіді сина Ксенофонта – Федора – батько не раз думав вивести хрест із своїх будівель і десь закопати. Адже він розумів, що у разі, якщо стане це відомо владі, його чекають довгі роки Сибіру. Як розповідає син – батько не раз вночі піде в сарай до хреста, стане на коліна і просить Бога знайти йому силу і допомогу зберегти хрест до того часу, коли прийде перемога Христа. І йому ця глибока віра в Бога, віра в Ісуса допомогла. До речі, Ксенофонт Комзюк був не римо-католиком, а православним. Постійно його очищав від іржі, змащував мастилом і доглядав його.

Тільки у 1992 році, коли він побачив, що «*совєтська влада канула в лєту*», звернувся до о. Яна Мухарського, який у той час працював у костелі св. Кирила і Мефодія, і віддав безцінний святий скарб. І нарешті хрест зайняв місце там, де він повинен бути – на храмі – костелі св. Кирила і Мефодія.

Ця історія є ще одним підтвердженням того, що віра в Бога, віра в Ісуса є вічною і не переможною. Хрест нас призиває до наслідування Ісуса Христа. Пам'ятаймо слова Ісуса: «*Коли хтось хоче йти за мною, хай зречеться себе самого, візьме на себе хрест свій і йде слідом за Мною*» (Мк 34, 8).

Віктор Хомич

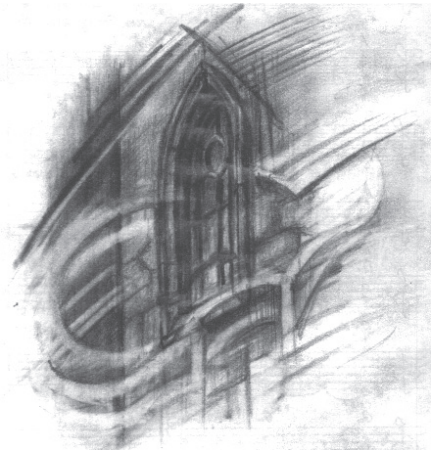

Зі старого волинського Літопису

KRONIKA PARAFII OSTROGSKIEJ EXPENSA [A.D. 1627-1629]

Za pułtora funtuw bawełni zł 1 gr 6.
Za dwa kamienia łoiu zł 4 gr 8.
Traczum od drzewa na parkan zł 30.
Funt kadzidła zł 1 gr 20.
Od krzcilni świece zł 1 gr 7 p 4.
Praczce zł 12.
Za wosk zł 11 gr 15.
Miechownikowi na poprawę domu kościelne[g]o zł 7.
Za kadzidło funtuw 2 zł 2 gr 10.
Kamień wosku zł 16.
Jegości Panu Włowskiemu (?) zł 15.

W roku 1628

Składaiąc się z workiem kościelne[m] za wosk zł 10 gr 15.
Za parę lanich świec bialich zł 5.
Praczce zł 12.
Ciesli od poprawi dachu kościelne[g]o zł 1 gr 7 p 4.
Gontuw kop 4 zł 1 gr 2.
Gwozdzi kop 8 gr 16.

W roku 1629

Na zmalowanie Amboni a wprzod złota Xziąg pułozmu (?) po zł 4 facit zł 30.
Groszpanu (?) distilowane[g]o lotuw 2 zł 2 gr 12.
Łazuru pułfunta zł 1.
Srebra Xziąg 3 po zł 3. zł 9.
Błeiwasu (?) funtuw 3. po gr 20 zł 2.
Łaki de grano łutuw 2 zł 2 gr 20.
Łaki presti pułfunta zł 1 gr 20.
Cinobru łutuw 6 zł 1 gr 18.
Minici (?) funtuw 3 gr 18.
Auripigmentu pułfunta zł (gr?) 10.
Dwie świece białe zł 5.
Lat 108/15 || [1]

Відчитав
Тарас Вихованець

[“*Kronika Kościoła Farnego Ostrogskiego*” – Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie, Sekcja I, Archiwum Sanguszków, sygn. 1031, s. 230.]

Примітки:

[1] Тут закінчується С. 232 Хроніки.

Луцькі єпископи

АХАТІЙ ҐРОХОВСЬКИЙ
1624 – 1627

Ахатій Ґроховський прийшов на світ, імовірно, в останній чверті XVI століття в Перемишльській дієцезії як син Войцеха і Зофії з Монастерських. Його рід (гербу Юноша) походить з Ґроховець (Ґроховців) в перемишльській землі. Майбутній єпископ був споріднений, зокрема, з родинами Длуських і Красіцьких (імовірно це власне завдяки йому опинився в гроні луцькій катетральній капітулі Микола Красійцьий – пізніший адміністратор дієцезії в 1640-1649 роках, тутешній суфраган) – ці останні увійшли у володіння Ґроховець. Мав Ахатій сестру Єлизавету, видану за Лукаша Любенецького, а також чотирьох братів. Серед них найбільшу кар'єру зробив Станіслав († 1644), котрий, будучи королівським секретарем, став прелатом чисельних капітул і великим писарем коронної казни, а в 1633 р. втупив на архієпископську столицю у Львові (через кільканадцять місяців після смерті свого брата луцького єпископа, біля якого був пізніше похований у родинній гробниці в перемишльській катедрі). Залишилися сини Войцеха і Зофії це: Кшиштоф, Феліціан і Рафал, котрі займали різні земельні посади (двох перших були також королівськими секретарями). Двоє синів Феліціана (перемишльського каштеляна), – Станіслав і Войцех, обрали за взірцем стриїв-єпископів церковну кар'єру і осягли канонічних гідностей.

Після попереднього навчання в країні, Ахатій Ґроховський продовжив навчання в університеті в Падуї, де його присутність засвідчена в 1609 році, однак не отримав жодного наукового ступеня. Перебування за кордоном дало йому можливість пізнати іноземні мови і також вивчити панські манери. Завдяки чому після повернення до країни його швидко прийняли на монарший двір і він отримав титул королівського секретаря. При підтримці Зиґмунта III Вази незабаром отримав також багато дохідних бенефіцій (тоді вже був духовною особою). 10 листопада 1608 р. той же монарх назначив його ґнєзненським кантором, що звільнив Станіслав Любєнський (пізніший луцький єпископ), ним він

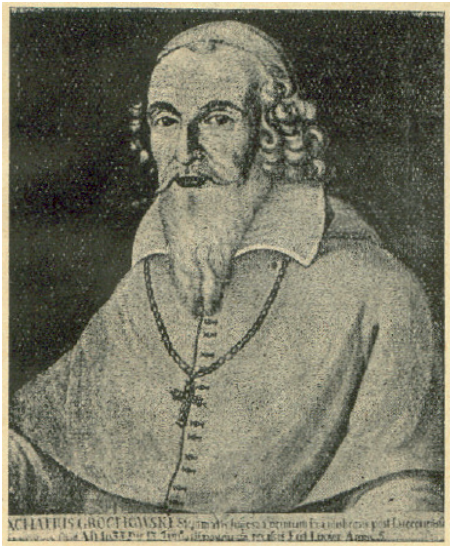

Портрет єпископа Ахатія Ґроховського

став 19 лютого 1609 року. Незабаром після цього дійшли йому препозитури колегіат в Ленчиці і Сандомирі, в 1613 р. катедральний канонікат у Перемишлі (від 1618 р. там же кантор), а в 1614 р. канонікат у краківській катедрі. У цих роках Ґроховський був кількаразово делегований митрополичим капітулом з Ґнєзна на сейми, а наступно в 1621 р. король послав його до Риму з місією до папи Григорія XV, у якого мав клопотатися про субсидії на війну з Турцією. За цю місію майбутній єпископ отримав гідність апостольського протонатаріуса. За згодою Святішого Отця привіз з Вічного Міста до столичного Кракова реліквії голови св. Станіслава Костки, котра урочисто складена в тамтешньому єзуїтському костелі Свв. Петра і Павла.

1624 рік приніс Ахатію Ґроховському підвищення до гідності єпископа. А саме, коли помер познанський ординарій Андрій Опалінський († 19 грудня 1623 р.), котрий був до цього часу, король Зиґмунт III призначив його наступника актуального пастиря Перемишльської дієцезії Яна Венжика (недавнього новопризначеного на луцьке єпископство), а на його місце вирішив призначити, власне, Ґроховського, котрий тим самим мав прийняти урядування у своїй рідній дієцезії. Рішення монарха з цього огляду прийшло напровесні 1624 р., бо вже у листі від 22 (24) березня того ж

Юноша – Герб Ґроховських

року Ахатій Ґроховський повідомив про своє призначення катедральний капітул в Перемишлі, якому акт королівського призначення був представлений 11 квітня того ж року. У Римі новопризначена особа була (після місії від 1621 р.) добре відомою, тому також вже 26 серпня 1624 р.. відбулося призначення. Папа Урбан VIII при цьому йому дозволив зберегти за собою протягом п'яти років сандомирські й ленчинські доходи, а також краківський канонікат. У Перемишльській дієцезії урядував Ахатій Ґроховський лише

Родичі єпископа Ґроховського представлені в „Поьському біографічному словнику":

брат: GROCHOWSKI Rafał (zm. 1654) kasztelan lwowski (t. 8, s. 597)
брат: GROCHOWSKI Felicjan (zm. ok. 1649) kasztelan przemyski (t. 8, s. 593)
брат: GROCHOWSKI Stanisław (zm. 1645) arcybiskup lwowski (t. 8, s. 599)
дід братихи: FREDRO Jan (zm. ok. 1591) kasztelan przemyski (t. 7, s. 118)
стрий бабці: KRASICKI Stanisław (ok. 1540-1602) kasztelan przemyski (t. 15, s. 158)

три роки. У той час, зокрема, провів генеральну візитацію, повторно посвятив, відбудовану після пожежі стараннями волинської воєводини Анни Острозької, колегіату в Ярославлі, поклав наріжний камінь під костел єзуїтів в Перемишлі. У 1626 р. вділив благословення абатисі бригідок із Самбора – Уршулі Даніловічівній. Надалі чинно брав участь у політичному житті країни.

Луцьким єпископом Ґроховський став після переведення Станіслава Лубєнського до Плоцька. Хоча Апостольська Столиця виразила канонічну згоду на його переведення до Луцька лише 6 жовтня 1627 р., але вже 4 вересня того ж року доцьогочасний перемишльський ординарій направив прощальний лист до катедральної капітули дієцезії, яку мав залишити. Отже, тому що луцьке єпископство було убогішим від перемишльського, король додав Ахатію Ґроховському в управління препозитуру божогробовців в Мєхові, в історію цього конвенту цей єпископ вписався дуже славно (в мєховському костелі має епітафію). У Луцьку новий пастир управляв шість років, у цей період було багато важливих подій. Провів, зокрема, два дієцезіяльних синоди (обоє традиційно відбулися у Янові Підляшському). Перший відбувся 10 травня 1628 р. і на ньому були вибрані делегати на провінційний синод у Пьотркові, для яких також склали інструкцію. Перед синодом була генеральна візитація, яка розпочалася ще в 1626 р. (а отже за попередника Станіслава Лубєнського). Другий – відбувся 9 жовтня 1631 р., а його статути ніби були видані друком, хоча, як до цього часу, не вдалося дослідникам на них потрапити. У вищезгаданому пьотрковському синоді (22-26 травня 1628 р.), який був скликаний Яном Венжиком, котрий тоді вже був примасом, єпископ Ґроховський особисто не брав участь, його тоді представляли уповноважені. Наступно, в 1630 р., цей пастир вислав до Апостольської Столиці звіт про стан Луцької дієцезії, доставив до римської Курії спеціальний легат ординарія Валерій Вільчоґурський – пізніший титулярний єпископ Марґаріте і влоцлавський суфраган. На сеймі в 1632 р. пастир з Луцька рішуче виступав проти вимагань сповідників православ'я земель Речі Посполитої Обох Народів визнання їм релігійних свобод і політичного рівноправ'я.

Помер Ахатій Ґроховський 7 січня (згідно інших 9 або 14 січня) 1633 р. у своїй резиденції в Янові Підляшському. Похований у родинній гробниці в підземеллях перемишльської катедри, де спочивав вже його батько Войцех, котрий помер в 1612 році.

Кшиштоф-Рафал Прокоп

[Krzysztof Rafał Prokop, „*Sylwetki biskupów łuckich*", Biały Dunajec – Ostróg 2001, s. 77-80.]

З польської переклала
Людмила Поліщук